

Ardahan Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı

**1993-2017 YILLARI ARASINDA ARDAHAN İLİNDE YAPILAN GENEL
SEÇİMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Filiz VURAL

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2019

**1993-2017 YILLARI ARASINDA ARDAHAN İLİNDE YAPILAN
GENEL SEÇİMLER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Filiz VURAL

Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN

**Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2019

KABUL VE ONAY

Filiz VURAL tarafından hazırlanan “1993-2017 Yılları Ardahan İlinde Yapılan Genel Seçimler Üzerine Bir Değerlendirme” başlıklı bu çalışma, 16/12/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[İ m z a]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik çerçevede elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Ardahan Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2019

Filiz VURAL

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

Tezimin/Raporumun 16.12.2022 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

Tezimin/Raporumun 16.12.2022 tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

16.12.2019

Filiz VURAL

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, Tez Danışmanım **Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Filiz VURAL

VURAL, Filiz, 1993-2017 Yılları Arasında Ardahan İlinde Yapılan Genel Seçimler Üzerine Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2019.

ÖZET

Bu çalışma 1993-2017 yılları arasında 1995-1999-2002-2005-2007-2011-2015 tarihlerinde Türkiye’de yapılan milletvekili genel seçimlerini Ardahan ölçeğinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde literatür taraması yapılmış ve siyasal katılım kavramı ve kapsamı ile ilgili bilgi verilerek kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Yüksek Seçim Kurumunun resmi internet sitesinden alınan ve seçim sonuçlarını gösteren verilerin bulunduğu ikinci bölümde ise elde edilen veriler yorumlanarak Ardahan’ın il statüsü kazandığı yıldan bu güne kadar olan seçimlerde hangi siyasal katılım türünü gösterdiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Ardahan seçmeninin siyasal katılımına, siyasi partilerin, ülkemizde yaşanan önemli olayların ve ekonomik krizlerin etkisinin olup olmadığı açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Katılım, Seçimler, Ardahan, Genel Seçimler

VURAL, Filiz, An Evaluation on the General Elections held in Ardahan between 1993-2017, Master's Thesis, Ardahan, 2019.

ABSTRACT

This study aims to between 1993-2017 (1995-1999-2002-2005-2007-2011-2015) on Ardahan scale assessment of the general elections of parliament in Turkey. In the first part of the study, literature review is made and conceptual framework is formed by giving information about the concept and scope of political participation. The second part contains the data obtained from the official website of the Supreme Electoral Authority and showing the results of the elections. The data obtained were interpreted and it was tried to determine what kind of political participation Ardahan showed in the elections since the year when it gained provincial status. In addition, the political participation of Ardahan voters, political parties, important events in our country and whether the effects of economic crises were tried to be explained.

Keywords: Political Participation, Election, General Election, Ardahan, Election

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
BİLDİRİM	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN	
ÖZET	5
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	11
TABLolar DİZİNİ	14
ÖNSÖZ	16
GİRİŞ	17
1. Çalışmanın Amacı	21
2. Materyal ve Yöntem	21
3. Çalışmanın Önemi	21
4. Çalışmanın Kapsamı	22
1. BÖLÜM	23
SİYASAL KATILIM	23
1.1. SİYASAL KATILIM KAVRAMI: KAPSAM VE TANIMI	23
1.1.1. Genel Olarak Siyasal Katılım Kavramı	23
1.1.2. Siyasal Katılmanın Amacı İşlevi ve Önemi	27
1.1.3. Siyasal Katılım Biçimleri.....	30
1.1.3.1.Gönüllü-Mobilize Katılım (Uyarılmış Katılım).....	31

1.1.3.2. Bireysel-Toplumsal Siyasal Katılım	32
1.1.3.3. Olağan-Olağandışı Siyasal Katılım.....	33
1.1.3.4. Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan Siyasal Katılım	34
1.2. SİYASAL KATILIM DÜZEYLERİ ÜZERİNDE BELLİ	
SINIFLANDIRMALAR	35
1.3. SİYASAL KATILIM MODELLERİ	38
1.4. SİYASAL KATILIMA YÖNLENDİREN SEBEPLER	39
1.5. SİYASAL KATILIM ÜZERİNE BELİRLEYİCİ FAKTÖRLER.....	40
1.5.1. Biyo-Fiziksel Faktörler	40
1.5.2. Cinsiyet ve Siyasal Katılım.....	43
1.5.3. Toplumun Yapısı ve Siyasal Katılım	45
1.5.4. Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım	46
2. BÖLÜM.....	49
1993-2017 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE GENELİ VE ARDAHAN İLİ SEÇİM	
SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	49
2.1. 1995 GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU VE	
YAŞANAN 1994 YILI EKONOMİK KRİZİ	49
2.2. 1995 YILINDA TÜRKİYE’DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER	51
2.2.1. 1995 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:.....	51
2.2.2. 1995 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	51
2.2.3. 1995 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı	
Oy Oranları:	53
2.2.4. 1995 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan’da Siyasi Partilerin	
Aldığı Oy Oranları	55
2.3. 1999 GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU VE	
YAŞANAN 1998-1999 EKONOMİK KRİZİ.....	58
2.4. 1999 YILINDA TÜRKİYE’DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER	59
2.4.1. 1999 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	59
2.4.2. 1999 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	60
2.4.3. 1999 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı	
Oy Oranları	61

2.4.4. 1995 ve 1999 Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	63
2.4.5. 1999 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	64
2.5. 2002 YILI GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE'NİN GENEL DURUMU VE YAŞANAN 2001 YILI EKONOMİK KRİZİ.....	67
2.6. 2002 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER	69
2.6.1. 2002 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:.....	69
2.6.2. 2002 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:	69
2.6.3. 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	70
2.6.4. 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	72
2.6.5. 1999 ve 2002 Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	74
2.7. 2007 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER	75
2.7.1. 2007 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:.....	75
2.7.2. 2007 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	75
2.7.3. 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	76
2.7.4. 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	77
2.7.5. 2002 ve 2007 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması	79
2.8. 2011 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER.....	80
2.8.1. 2011 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:.....	80
2.8.2. 2011 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:	81
2.8.3. 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	81
2.8.4. 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	83
2.8.5. 2007 ve 2011 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması	85
2.9. 2015 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER.....	86
2.9.1. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:	86

2.9.1.1. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	87
2.9.1.2. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	87
2.9.1.3. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	90
2.9.1.4. 2011 ve 07.06.2015 yılı Genel Seçim Sonuçları karşılaştırıldığında;	92
2.9.2. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:	93
2.9.2.1. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:	94
2.9.2.2. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	94
2.9.2.3. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:	96
2.9.2.4. 07.06.2015 ve 01.11.2015 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması.....	98
SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	103
EK 1. Ardahan Milletvekilleri	108
Ek.2. Orijinallik Raporu	113
ÖZGEÇMİŞ	

KISALTMALAR

AP: ADALET PARTİSİ

AK PARTİ: ADALET VE KALKINMA PARTİSİ

ANADOLU P: ANADOLU PARTİSİ

AİBP: ANAVATAN İÇİN BİRLEŞME PARTİSİ

ANAP: ANAVATAN PARTİSİ

BAĞIMSIZ: BAĞIMSIZ MİLLETVEKİLİ

BÇP: BİRLİĞE ÇAĞRI PARTİSİ

BBP: BİRLİK VE BARIŞ PARTİSİ

BÜP: BÜTÜNLEŞME PARTİSİ

BBP: BÜYÜK BİRLİK PARTİSİ

BDP: BARIŞ VE DEMOKRASİ PARTİSİ

CHP: CUMHURİYET HALK PARTİSİ

CMP: CUMHURİYETÇİ MİLLET PARTİSİ

DEPAR: DEĞİŞEN TÜRKİYE PARTİSİ

DEP: DEMOKRASİ PARTİSİ

DMP: DEMOKRAT MERKEZ PARTİSİ

DP: DEMOKRAT PARTİ

DHP: DEMOKRATİK HAREKET PARTİSİ

DHP: DEMOKRATİK HEDEF PARTİSİ

DKP: DEMOKRATİK KATILIM PARTİSİ

DEMP: DEMOKRATİK MÜCADELE PARTİSİ

DP: DEMOKRATİK PARTİ

DSP: DEMOKRATİK SOL PARTİ

DTP: DEMOKRATİK TOPLUM PARTİSİ

DYP: DOĞRU YOL PARTİSİ

FP: FAZİLET PARTİSİ

GDP: GENÇ DEMOKRAT PARTİ

GENÇ PARTİ: GENÇ PARTİ

HALK P: HALK PARTİSİ

HP: HALKÇI PARTİ

HEP: HALKIN EMEK PARTİSİ

HYP: HALKIN YÜKSELİŞ PARTİSİ

HDP: HALKLARIN DEMOKRAT PARTİSİ

HP: HÜRRİYET PARTİSİ

İDP: İKİNCİ DEĞİŞİM PARTİSİ

LDP: LİBERAL DEMOKRAT PARTİ

MP: MİLLET PARTİSİ

MİP: MİLLİ İRADE PARTİSİ

MSP: MİLLİ SELAMET PARTİSİ

MÇP: MİLLİYETÇİ ÇALIŞMA PARTİSİ

MDP: MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ

MDP: MİLLİYETÇİ DEMOKRASİ PARTİSİ

MHP: MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

ÖAP: ÖZ ADALET PARTİSİ

ÖDP: ÖZGÜRLÜK VE DAYANIŞMA PARTİSİ

ÖZEP: ÖZGÜRLÜK VE EŞİTLİK PARTİSİ

RP: REFAH PARTİSİ

R.G.: Resmi Gazete

SAADET P: SAADET PARTİSİ

SBBP: SOLDA BİRLİK VE BÜTÜNLEŞME PARTİSİ

SKP: SOLDA KATILIM PARTİSİ

SHP: SOSYAL DEMOKRAT HALKÇI PARTİ

SDP: SOSYAL DEMOKRAT PARTİ

SHP: SOSYALDEMOKRAT HALK PARTİSİ

SBP: SOSYALİST BİRLİK PARTİSİ

SMP: SÖZ MİLLETİNDİR PARTİSİ

SODEP: SOSYAL DEMOKRASİ PARTİSİ

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDP: TOPLUMCU DEMOKRATİK PARTİSİ

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TP: TÜRKİYE PARTİSİ

t.y.: Tarih Yok

Y.S.K.: Yüksek Seçim Kurulu

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1 1995 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	51
Tablo 2 1995 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	51
Tablo 3 1995 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	53
Tablo 4 1995 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	55
Tablo 5 1999 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	59
Tablo 6 1999 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	60
Tablo 7 1999 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	61
Tablo 8 1999 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	64
Tablo 9 2002 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	69
Tablo 10 2002 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	69
Tablo 11 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	70
Tablo 12 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	72
Tablo 13 2007 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	75
Tablo 14 2007 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	75
Tablo 15 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	76
Tablo 16 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	77
Tablo 17 2011 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları.....	80
Tablo 18 2011 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları	81
Tablo 19 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	81
Tablo 20 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	83

Tablo 21 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları	86
Tablo 22 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları.....	87
Tablo 23 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	87
Tablo 24 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	90
Tablo 25 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları	93
Tablo 26 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Türkiye Geneli Seçim Sonuçları	94
Tablo 27 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	94
Tablo 28 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları	96

ÖNSÖZ

Katılımcı bir toplum yapısına erişebilmek için uzun ve eğitici bir demokratik süreçten geçilmesi gerekmektedir. Bu demokratik kültürün oluşması hem halkın bireysel tutumunu hem de devletin bilinçli çabasını gerektirmektedir. Devletin, halkın ortak çıkarlarına göre tasarladığı plana uygun hizmet vermesi ve halkın devlet ile kendi yaşantısı arasında bir bağ kurması katılımın gerçekleştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma, Ardahan’da yaşayan insanların 1993-2017 yılları arasında yapılan genel seçimlere siyasal katılım sağlayıp sağlamadıklarını, katılım sağlarken devletin ve toplumun ortak çıkarlarını gözetip gözetmediklerini, ülke genelinde yaşanan olaylardan etkilenip etkilenmediklerini milletvekili genel seçim sonuçlarının karşılaştırılmasından yola çıkarak ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Yüksek lisans yapmama vesile olan ve Ardahan’a hizmet bilinciyle hareket ederek Ardahan konulu ilk çalışmalardan olan tez konumu belirleyen kıymetli hocam Prof. Dr. Hakkı BÜYÜKBAŞ’a teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Bu çalışmanın oluşturulmasında emeği geçen bilgi birikimi ve alçak gönüllülüğüyle bana destek olup yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Berivan VARGÜN’e ve beni yönlendiren, eleştirilerini, yorumlarını, fikirlerini, bilgilerini paylaşan, yardımını ve desteğini esirgemeyen çok değerli akademik danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Kutay ÜSTÜN’e teşekkür eder saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

Yerel ve ya genel siyasal aktivitelerle yurttaşların ayrı şekillerde yönetici tabaka üzerinde baskı meydana getirerek ve direk siyasal sürece katılarak etki oluşturma çabaları siyasal katılımıdır (Güldiken, 1996: 31). İster baskı oluşturma yolu ile olsun ister doğrudan katılma yoluyla mevcut sistemi destekler nitelikte ya da değiştirmeye yönelik olsun sonuçta aktif olarak yönetimde rol almak önemlidir.

Siyasal katılım biçimlerini, olağan siyasal katılım ve olağandışı siyasal katılım olarak ikiye ayırabiliriz. Herkes birbirine benzeyen ya da tıpatıp birbirinin aynısı olan katılım yollarını kullanamaz. Uluç (2007: 56), bu durumu ifade ederken, bazı vatandaşların büyük bir itaat ve bağlılık duygusu içerisinde sistemin belirlediği ve kendilerine sunduğu hazır katılma yollarını kullanırken bu kesimle aynı fikirde olmayan vatandaşların tam tersine yasalarca kabul edilmeyen şekilde sesini duyurma yolları ile siyasal faaliyetlerde bulduklarının altını çizer.

Verba ve Nie (1972: 82-95), bireylerin siyasal yaşama altı düzeyde katıldıklarını bu sınıflandırmanın özetle şöyle sıralandığını söyler:

1. Düzey (Süreç içerisinde hiç bulunmayanlar)
2. Düzey (Sadece oy kullananlar)
3. Düzey (Kişisel sınırlı katılımcılar)
4. Düzey (Topluluk düzeyinde katılımcılar).
5. Düzey (Kampanyacılar)
6. Düzey: Son bir grup vatandaş yukarıda sayılanların tamamını gerçekleştirmekle birlikte tüm bunlara ilaveten siyasal partilerin belirlediği görevleri üstlenmekle birlikte siyasal faaliyetlerin tamamına katılmaktadır.

Huntington'a göre geleneksel dünyaya ait olan değerler davranışlar ve umutlar modernleşme sürecinde modern dünya düzeniyle değişir. Huntington modernleşmenin iktisadi yönüyle birlikte bu süreçte değişen beklentilerin siyasi öneminin büyük olduğunu dile getirmiştir. Çünkü bu gelişmeyle beraber birey siyasal erkten daha fazla etkilenecek ve artan siyasal bilinciyle talepleri doğrultusunda yönetime yön vermeye çalışacaktır. Modern devletlerde vatandaşlar, siyasal erkin kararları üzerinde direk olarak etkili olmakta ve istekleri oranında daima etkileşimde bulunmaktadır (Kahraman, 2002: 57).

Öztekin'e (2010: 259) göre sanayileşmiş Batı Avrupa toplumlarında ki bireyleri siyasal katılıma yönlendiren nedenler şöyle sıralanabilir;

- Bireyler, kişisel ve örgütsel menfaatlerini garanti altına almak, şahsına ve etrafındakilere faydalı olabilmek,
- Mesleksel ve fikirsel olarak farklı ilişkiler kurmak ve bu alanları ilgilendiren konular hakkında karşılıklı fikir alışverişleri yapmak gündemin içinde bulunabilmek,
- Siyasi konulardaki bilgi birikimini artırarak, yakın çevresi içerisinde kültürel olarak kendisini kanıtlamak,
- Farklı düzeylerde siyasal alanlarla ilgilenecek siyasal konulardaki bilgi ve görgülerini arttırmak suretiyle bir siyasal kültür edinmek,
- Bireysel, ailesel ve toplumsal olarak ülkesinde ve dünyada yaşanan olaylara uzak kalıp dışlanmamak amacıyla idealleri ve ihtiyaçları oranında farklı düzeylerde siyasete ilgi duyarlar ve katılım sağlarlar.

Cinsiyet, yaş gibi fiziksel özellikler nüfus birikimi süreci olarak tanımlanan ancak çok daha ötesi sosyal ve siyasal dönüşümleri içeren kentleşme, bilinçli davranışlar sergilemeyi sağlayan eğitim, sosyal statünün göstergesi olan meslek, açık bir toplum olmanın, siyaset ve yönetimi anlaşılabilir kılmanın, demokratik gelişmenin vazgeçilmez kitle iletişim araçları, siyasal görevleri üstlenmede birincil statü sayılan örgüt üyeliği, bürokrasi ve karar alma organlarıyla temas içinde bulunmak bireyin siyasal bilinç kazanmasını sağlamakta ve karar alıcı pozisyonlarda görev almaya istekli hale dönüştürmektedir. Tabi bütün bunların yanında gelir düzeyi de bireyin siyasal yaşamının her döneminde etkili olarak katılma düzeyine yön vermektedir (Çukurçayır, 2006: 88-93). Gelir düzeyi yüksek olan bireyler her evrede katılımı daha rahat gerçekleştirebiliyorken, gelir düzeyi düşük olan bireler çoğunlukla sadece oy kullanma şeklinde siyasal katılımında bulunurlar.

Karar alma aşamasında siyasal ortamı siyasal kültür oluşturur. Toplumun siyasal kültürü göreceli olarak gelişen, meydana gelecek hareketin durumunu belirleyen, açıklayıcı ifadeler oluşturur. Siyasal kültür karar verme sürecinde yurttaşları karar sonuçlarına göre etkiler. Bireyler, dolaylı olarak değil direk katılımın içerisinde olmalıdırlar.

Demokrasinin gereği gibi uygulandığı çağdaş ülkelerde lider pozisyonunda olanların tercihleri prensip olarak vatandaşlara açıktır ve bunun demokrasinin olmazsa olmazı olduğu daima hatırlatılmaktadır (Çam, 2005: 175).

1993-2017 Yılları arasında Ardahan'da yapılan genel seçimleri değerlendireceğimiz çalışmamızda birinci bölümde literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda seçim kavramını çok yakından ilgilendiren ve kavramsal bünyesinde barındıran siyasal katılım kavramının tanımı ve kapsamına değinilmiştir. Ardından siyasal katılımın amacının işlevinin ve öneminin ne olduğu anlatılmıştır. Daha sonra siyasal katılımın biçimleri, düzeyleri, modelleri, siyasal katılıma yönlendiren sebepler, siyasal katılım üzerindeki belirleyici faktörleri hakkında kavramsal bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak, 1995 yılı genel seçiminden önce Türkiye'nin genel durumu ve yaşanan 1994 ekonomik krizi ile ilgili bilgi verilmiştir. 1995 yılında yapılan genel seçim sonuçları ile ilgili Yüksek Seçim Kurulu'ndan elde edilen veriler doğrultusunda Türkiye geneli ve Ardahan özelinde seçim sonuçları tablolar halinde sunulmuş ve iki seçim arasındaki değişikliklerin ülke genelinde yaşanan olaylardan etkilenip etkilenmediği konusu üzerinde durulmuştur. Ardahan ilinin seçim sonuçlarının ülkenin genelinin siyasi tercihleri ile paralellik arz edip etmediğine bakılmıştır. Paralellik arz etmesinin veya etmemesinin nedenlerinin katılım tercihlerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı hakkında literatüre atıflar yapılarak yorumlamalar yapılmıştır.

İkinci olarak, 1998-1999 yılında yaşanan ekonomik kriz ve ülkede yaşanan önemli olaylar hakkında bilgi verilmiştir. 1999 yılında yapılan genel seçim sonuçları tablolar şeklinde hazırlanarak karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Ardahan'da siyasal katılımın türü ve biçimleri saptanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü olarak, 2001 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz hakkında bilgi verilmiş ve önemli olaylar aktarılmaya çalışılmıştır. 2002-2007-2011 ve 2015 yıllarında Türkiye'de yapılan milletvekili genel seçim sonuçlarından hareketle Ardahan ilinin kayıtlı seçmen sayısına bakılmış ve bu sayının ne kadarlık kısmının oy kullanma davranışında bulunarak katılımı gerçekleştirdiği sorusuna seçim envanterleri üzerinden hazırlanan tabloların karşılaştırılması sonucunda cevaplar aranmıştır. Ardahan'da kadim bir siyasal kültürün var olup olmadığına, katılımın çeşitliliğinin sebebini toplumun çeşitli

kùltùrlere bölünmüŖ olmasından kaynaklanıp kaynaklanmadığına, seçmenin siyasal tercihinin siyasal görüş tabanlı olup olmadığına Ardahan'da önceki dönemlerde yapılan seçim sonuçlarının siyasal eğilimine ve Türkiye genelinin siyasal tercihlerine bakılmış karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

1. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, 1993 yılında il olma statüsünü kazanan Ardahan'da yaşayan seçmen kitlesinin siyasi katılımından yola çıkılarak Ardahan ilinde Milletvekili Genel Seçimleri çerçevesinde, seçmenin siyasi görüşlerini, nelerin etkilediği, seçmen davranışlarını belirleyen etkenlerin neler olduğunun saptanması amaçlanmıştır.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışmanın materyali; Ardahan'da 1993-2017 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlere ilişkin haber, makale, dergi, kitap, akademik çalışma, seçim envanterleri ve TBMM albümlerinin taranması.

Çalışmanın yöntemi ise, Ardahan'da 1993-2017 yılları arasında gerçekleştirilen genel seçimlere ilişkin haber, makale, dergi, kitap, akademik çalışma, seçim envanterleri ve TBMM albümlerinin taranması sonucunda elde edilen bulgular yorumlanmış ve 1995 yılında XX'inci Yasama Dönemi, 1999 yılında XXI'nci Yasama Dönemi, 2002 yılında XXII. Yasama Dönemi, 2007 yılında XXIII. Yasama Dönemi, 2011 yılında XXIV. Yasama Dönemi, 2015 yılında XXV. Yasama Dönemi ve XXVI. Yasama Dönemi Ardahan'da yapılan milletvekili genel seçimlerinin sonuçları değerlendirilmeye çalışılmış ve bu değerlendirme içerisinde Ardahan İlinin genel seçim sonuçları, oyların siyasi partilere göre dağılımı tablolar halinde sunulularak karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

3. Çalışmanın Önemi

Ardahan, Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan yaklaşık 70 yıl sonra 1993 yılında il statüsünü kazanır ve bağımsız bir siyasi teşkilatlanma içine girerek genel seçimlerinde Türkiye'nin kuzey doğusunda Gürcistan sınırında bulunan bir serhat şehir olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine kendi temsilcilerini gönderebilme sürecine girer. 1995 Milletvekili Genel Seçiminden, 2017 yılına kadar geçen süreçte Ardahan'ın, katıldığı genel seçim sonuçlarının karşılaştırılması, dünyada ve Türkiye'de yaşanan krizlerin Ardahan'ın siyasi atmosferine nasıl yansıdığına ortaya konulması, akademik literatüre katkı sunması açısından önemlidir.

4. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmamızın, ilk aşamasında siyasal katılım kavramı ve kapsamı üzerinde durularak bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci aşamasında ise sırasıyla 1995 yılında XX'inci Yasama Dönemi, 1999 yılında XXI'nci Yasama Dönemi, 2002 yılında XXII. Yasama Dönemi, 2007 yılında XXIII. Yasama Dönemi, 2011 yılında XXIV. Yasama Dönemi, 2015 yılında XXV. Yasama Dönemi ve XXVI. Yasama Dönemi Ardahan'da yapılan milletvekili genel seçimlerinin sonuçları değerlendirilmeye çalışılmış ve bu değerlendirme içerisinde Ardahan İlinin genel seçim sonuçları, oyların siyasi partilere göre dağılımı tablolar halinde sunulularak karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan krizlerin seçmen kitlesinin siyasi eğilimini değiştirip değiştirmediğine ve siyasal katılımın düzeyini etkileyip etkilemediğine bakılmaya çalışılmıştır. Ardahan'dan seçilen milletvekilleri hakkında kısa bilgi verilerek hangi siyasi partinin temsilcisi olduklarına değinilmiştir.

1. BÖLÜM

SİYASAL KATILIM

1.1. SİYASAL KATILIM KAVRAMI: KAPSAM VE TANIMI

1.1.1. Genel Olarak Siyasal Katılım Kavramı

Siyasal katılım kavramını tek bir anlamla sınırlandırmak mümkün değildir. Dar anlamda yönetilen sıfatı ile sadece oy kullanmak veya seçimlere katılmak olarak nitelendirilebilecek kavram geniş anlamda düşünüldüğünde siyasi parti liderliği sıfatı ile en üst düzey yönetici olarak katılmayı gerektirir. Siyasal katılım, siyasal sistem karşısında vatandaşların durumunu, tutum ve davranışlarını ortaya koyan bir kavramdır (Daver, 1997: 203). Her bireyin tutum ve davranışının altında beklentileri, idealleri yatar. Her birey beklentisi ve amaçları oranında katılımı gerçekleştirir.

Yerel ya da genel siyasal aktivitelerle yurttaşların ayrı şekillerde yönetici tabaka üzerinde baskı meydana getirerek direk siyasal sürece katılarak etki oluşturma çabaları siyasal katılımıdır (Güldiken, 1996: 31). İster baskı oluşturma yolu ile olsun ister doğrudan katılma yoluyla mevcut sistemi destekler nitelikte ya da değiştirmeye yönelik olsun sonuçta aktif olarak yönetimde rol almak önemlidir.

Bireyin hayatına zamanla daha fazla giren siyaset, toplum siyaset ilişkisi çerçevesinde, bireyi tabi olduğu siyasal otorite ile alakadar olmaya ve daha aktif katılıma yöneltir (Arslan, 2012: 5). Eğer birey devletle yakından ilgilenmez ise kendi yaşamını ve yaşamak istediği düzeni biçimlendirebilme hakkından mahrum kalacağını bilir. Özellikle kent yaşamına mecbur olan şehirli kesim siyasal alanın her biriminde lider tabakanın siyasal yaptırımıyla karşılaşacağını çok iyi bilir ve bu bilinç bireyi siyasal katılımın değişik evrelerinde bulunmaya zorlar.

Bireyin sistemi etkileme oranı sistemin kendisine izin verme derecesine göre değişmektedir (Uluç, 2007: 33). Otoriter sistemlerde bireyin sistemin içine dâhil olması demokratik sistemlerden oldukça zordur. Duverger'e göre eğer yönetenlerin özgürlüğü yönetilenler için kısıtlanıyorsa, demokratik bir yapı, yönetilenlerin özgürlüğü yönetenler

için kısıtlanıyorsa otokratik bir yapıdan bahsetmek mümkündür (Çukurçayır, 2006: 41). Otokratik sistemlerde yönetenler elit tabakayı oluşturduğundan sistemin kıymetlisi de hizmet ettiği de aynı elit tabakadır. Demokratik sistemlerde yöneten varlığını yönetilene borçludur eğer yönetilen yönetenin aldığı kararları ve uyguladığı siyasal yaşam şeklini onaylamaz ise kendi varlığının tehlikeye düşeceğini bilir. Bu bilinçle onu var eden değerlere hizmet etmenin gerekliliğini ve önemini kavrayarak hareket eder.

Siyasal katılma farklı bakış açılarıyla ifade edilebilir. Seçimlerde oy kullanmaktan kamu bürokrasisin her düzeyinde faaliyette bulunmaya kadar yapılan her türlü girişim katılım olarak adlandırılabilir (Çukurçayır, 2006: 43). Bu bağlamda bireylerin, siyasal sistem içindeki durumlarını, bakış açılarını ve hareketlerinin düzeyini belirleyen siyasal katılım kavramının, sıradan bir ilgiden üst düzey yöneticiliğe kadar uzanan tanımları bünyesinde barındırdığı söylenebilir.

Kamusal bir düzen içinde yaşayan, düzene hukuksal olarak bağlı bireylerin düzenin temsilcisi olan merkezi veya yöresel birimlerde görev yapanların kararlarını etkilemek için bireysel ya da uyarılmış, yasal ya da yasal olmayan bir takım davranışlar ile etkileme çabasıdır siyasal katılım (Özbudun, 1975: 4). Bu tanımlamadan yola çıkılarak siyasal katılmanın siyasal otoritenin kararlarına yön verebilme davranışından ibaret olduğu söylenebilir. Bireyin siyasal elitleri etkilemek için siyasal katılmada bulunması, onu siyasal erk ile etkileşime sürükleyen hareketten oluşur (Turan, 1996: 200). Devletle arasındaki karşılıklı etkileşimler ağını dengelemek durumunda kalan bireyin, bu beraberliğin ayrıcalıklı tarafında bulunan devleti, kendi davranışları ile etkilemeye, olumlu yönde yönlendirmeye çabalaması, en azından bunun fikir muhasebesini yapması gerekir (Öz, 1992: 40).

Siyasal katılımın meydana çıkmasında demokrasi başlangıç noktası olarak kabul edilir. Vatandaşların kendileri ile ilgili verilecek kararlarda kendi fikirlerini belirtebilecekleri ortama, Antik Yunan'da oluşmaya başlayan demokrasi ile kavuşulmuştur (Aslan & Kaya, 1995: 214). Demokrasi, Antik Yunan'dan bu güne kadar yaşanmış şekliyle ve hakkında oluşturulan geniş kavramsal edebiyatıyla, katılımı gittikçe çoğalan bir düzen oluşturma olan temel amacını her zaman taşımıştır (Karaoğlu, 2009: 1). Siyasal katılma ve demokrasi birbirinden ayrı düşünülemez ölçüde iç içe geçmiş iki kavramdır.

Taşra veya merkezde kamunun tamamını kapsayacak boyutta, demokrasinin meydana çıktığı zamandan beri böyle bir yönetim şekli ile teşkilatlanmayı düşünen siyasal yapılar, ilk önce katılımın ne şekilde olması gerektiği konularını düşünmüş ancak farklı demokrasi anlayışlarının kabullenildiğini fark edince siyasal sistemin yapısına uyacak biçimde katılım yolları ve şekilleri denemişlerdir (Uzun, 2010: 321).

Siyasal katılmanın demokrasiyle iç içe geçen ve ona giden yolu açan bir kavram olduğuna değinen Çukurçayır (2006: 27), demokrasinin siyasal katılmadan ayrı tasavvur edilemeyeceğini belirtir ve demokrasiyi değerli kılanın, vatandaşların sistemin işleyişine ve kontrolüne dâhil edilmesi olduğunu söyler. Siyasal katılma kavramı demokratik olmayan rejimlerde de bulunmasına rağmen demokratikleşme ile gelişme kaydeder. Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali bireylerin organize güç olduklarının farkına varmaları bu gelişmenin doruk noktalarındandır. Siyasal devrimler neticesinde siyasal yöneticiler, vatandaşların desteğini almadan yönetime gelmelerinin mümkün olmadığını, hasbelkader yönetime gelmiş olsalar dahi orada uzun süre bulunmalarına imkân olmadığını anlamışlardır (Öktem, 2004: 5-6).

Türkiye’de demokrasiyi toplumla buluşturan çok kurum vardır. Fakat hiçbir kurum siyaset kurumu kadar katılım sağlayamamıştır (Küçükıılmaz, 2011: 7). Nitekim siyasetin ve siyaset yapanların var olabilmesinin temelini oluşturan yarış ve toplumdan topluma değişim gösterebilen farklı katılma olanakları ancak ve ancak demokratik bir yapı içerisinde etkin bir şekilde varlığını koruyup sürdürebilmektedir.

Modern devletler vatandaşlarına, demokratik ilkeler çerçevesinde temel ve ülke yönetimine katılma haklarını anayasaları ile yasallaştırarak tanırlar ve bunun kontrol ve denetimini gene devlet eliyle yürütürler. Vatandaşların katılımına bir şekilde engel olan, seçme ve temsil anlayışını dışlayan yapının demokrasi olarak adlandırılması hem demokrasinin kadim gelişimine hem de dünya genelindeki algılanışına ters düşecektir (Uzun, 2010: 295-300).

Abraham Lincoln, bir konuşmasında demokrasinin uzun bir tarihsel gelişim sonucunda, özünde topladığı değerleri yüceltmek için halkın, kendisinin belirleyeceği şekilde kendisinin yönetimini sağlamak olduğunu söyleyerek demokrasinin değerlerini yüceltmektedir (Heywood, 2006: 97).

Kışlalı (2010: 220), yönetim şekillerinin ne derece demokratik olduklarını anlamak için halka tanınan siyasal katılma imkânlarının ölçüsünün belirleyici olduğunu söyler. Hal böyle olunca arkasına halkın desteğini alamayan otoriteler, gücünü meşru ve etkili olarak gösteremez. Bu gücün ona sağladığı hareket kabiliyeti sınırlanır ve yönetimin meşruluğu hususunda tereddütler meydana gelir. Yönetimin meşruluğunun ölçütü ise halkın egemenliği kavramının işlevselliği noktasında anlam kazanmaktadır.

Tabi ki baskıcı yönetim şekilleri kadim demokrasinin bünyesinde topladığı erdemlerden yoksundur, bu nedenle bir tür katılım yoluyla kendilerini meşrulaştırma yoluna girmişler ve bir takım katılım kanalları yaratarak meşruluk sorununu bu yolla çözüme amacı taşımışlardır (Uzun, 2010: 312). Liberal demokrasinin göstergesi ise demokratik olarak yapılan seçimlerdir. Demokrasinin uygulanmasını sağlayacak temsilciler belirleme yöntemi seçimler yolu ile gerçekleştirilmektedir. Doğrudan demokrasinin uygulanma olanağının bulunmadığı günümüz toplumlarında kullanılan en önemli ve demokratik yöntem seçimlerdir.

Özgürlük, eşitlik, kendini gerçekleştirme gibi değerler demokrasinin temellerinin sağlam olduğu toplumlarda güçlenebilir ve demokrasinin üst düzeylere erişmesine katkı sunar. Bu değerlerin uygulaması ise pek tabi ki kentte başlar. Kentsel yaşamın gelişmişliği ülkedeki yaşamın seviyesini belirler. Yönetim halkla bütünleşmeli ve halk yönetimin kendisine hizmet etmek için orada bulunduğuna inanmalıdır. Aksi durumda katılımcı bir toplum yapısından söz edilemez. Yöneticiler toplumsal kalkınma odaklı olarak saydam bir yönetim anlayışı sergilemeli ve halkı din dil ırk cinsiyet meslek sosyal statü ayırmaksızın toplumun ve devletin ortak menfaatlerinin olacağına inandırmalı ve toplumu katılmaya özendirilmelidir (Çukurçayır, 2006: 5).

Yönetim halkın kendisine yabancılaşmasını önleyecek mahiyette katılımcı yönetim teknikleri geliştirmeli ve bu teknikleri uygularken geri dönüşün alabileceği yöntemlerle denetlemeyi ve kontrol etmeyi ihmal etmemelidir. Şeffaf bir yönetim anlayışının yerleşmemesi katılımcı düşüncenin uygulanma olasılığını zayıflatacaktır. Öncelikle yöneticilerin ve yurttaşların bu tür bir etkileşimin faydalarına gerçekten inanmaları gerekmektedir. Kentsel siyasetin demokratik temelini iyi oluşturulmasına bağlı olarak demokrasinin getireceği üstünlükler ile halkın yaşamının refah seviyesi ile birlikte kentin yaşamının kalitesinin seviyesi artacaktır. Parçaların bütünü oluşturacağı gerçeğinden yola

çıkıldığında ise kentlerin kendi içlerindeki şeffaflığı, demokratikliği, kısacası yaşanılabilirliği ne ölçüde gelişir ise kuşkusuz ülke de o ölçüde gelişim gösterecektir.

Çukurçayır ile hemen hemen aynı düşünceye vurgu yapan Kalaycıoğlu (1999: 48), halkın bizzat içinde yaşadığı kamu bürokrasisi içerisindeki istek, dilek, itiraz, eylem gibi her türlü etkileşimi siyasal kararları etkileyeceğinden dolayı katılma olarak değerlendirir. Katılmanın sadece oy verme etkinliğinden ibaret olmadığına, siyasal kararlara katılmayı da içinde barındırdığını ifade eder.

Siyasal katılma kavramının gelişmiş bir devlet düzeninde oldukça değerli bir yeri vardır. Demokrasinin de farklı bir değer yüklediği siyasal katılma kavramını tanımlama hususunda farklı özelliklerden hareket etmişlerdir. Siyasal katılma kavramı ile ilgili birbirinden ayrı tanımlamaya gidildiği için ortak bir anlamlandırmadan oluşan tek bir tanımdan bahsetmek mümkün değildir. Ortak bir tanıma ulaşamamanın nedeni ise farklı uygulama alanlarında farklı sonuçların elde edilmesidir. Siyasal katılma konusunda genel olarak varılan kanı ise siyasal katılmanın sadece oy verme davranışından ibaret olmayıp, oldukça geniş bir davranış yelpazesini kapsayan bir kavram olduğudur.

1.1.2. Siyasal Katılmanın Amacı İşlevi ve Önemi

Kışlalı (2010: 220), yönetim şekilleri değiştikçe siyasal katılmaya yüklenen anlamında değiştiğini ifade eder ve siyasal katılmanın her zaman demokrasi için bir aracı unsur olarak algılanmaması gerektiğini, aynı zamanda kendisinin başlı başına bir amaç olduğunu söyler.

Eroğul'a (1999: 275), göre ise devletin bekasını sağlamak amacıyla nispeten de olsa yapması zorunlu olan üç ana görevi mevcuttur. İlk olarak toplumun ortak çıkarlarına hizmeti sağlayabilmek için siyasal otoriteyi buna mecbur etmek gerekir. Bu mecburiyeti oluşturmanın yolu ise toplu katılımı sağlamayla mümkün hale gelir. İkinci işlevi, üretim ilişkilerinin sürdürülmesi ve geliştirilmesinde başat rol oynayan hâkim sınıf lehine hizmet sunmaktır. Dolayısıyla bu sınıfın siyasal katılımı toplumsal güvencenin oluşmasını sağlar. Son işlevi de varlığını garanti altına alması ve üstün kılmasıdır.

Devlet kendisini koruyarak ve yücelterek diğer işlevlerin yerine getirilmesinin ve ihmal edilmemesinin zeminini hazırlar. Devlet halkı sürekli olarak siyasal katılıma

yönlendirirse demokrasi işlerlik kazanır. Aksi takdirde halkın bu bilinci kendi kendisine kazanması uzun zaman alabilir.

Siyasal kültürün bütünleşmiş olması siyasal katılma için önemlidir. Bütünleşmeyen kültürlerde toplumun birden çok siyasal kültürü içinde barındırdığı görülür. Farklı siyasal kültürle yoğrulmuş toplumlarda bölünmeler olmaktadır. Bu durum sonucunda ise ortaya birbirinden değişik katılma biçimlerinin çıkması olağandır (Baykal, 1970: 129). Böylece siyasal sistemin ve siyasal katılımının tabanı genişler.

Bu şekilde siyasal katılımın tabanının genişler fakat seçmenin siyasal eğilimi çok daha çeşitlilik arz eder. Bu çoğalan amaçların toplumun ve devletin ortak menfaatleri doğrultusunda birleşmesini temin etmek için saydam bir devlet anlayışı gereklidir.

Katılma dilek ve isteklerin yönetici tabakaya iletilmesini sağlayan ilk basamaktır. Bununla beraber belirlenmiş hedef ve ihtiyaçların dışındaki birincil olan amaçların belirlenmesi ve nasıl neyle hangi kaynakla gerçekleştirilebileceğinin saptanmasını sağlayan bir yöntemdir. Katılma, vatandaşlık erdemlerini edindiren bir öğrenim aracı olarak görülmüştür (Çal, 2006: 34).

Kalaycıoğlu (1983: 10), karar alıcı otoriteye ulaşmayı, aldığı kararlarda etkili olmayı düşünen her bireyin mutlaka bir şekilde katılmayı gerçekleştireceğini vurgular.

Katılma bütün siyasal normlarda halkın siyasal düzenle bütünleşmesini sağlayarak toplumda siyasal kültürün gelişmesine yardımcı olur. Hem de katılımın en önemli nedenlerinden olan karar alma sistemine etki eder (Öktem, 2004: 17).

Nie ve Verba (1978: 46-47), katılma hareketinin maksadının seçilmiş elitlerin tercihlerini ve yaptıkları eylemleri direk olarak ya da farklı yollar kullanarak etki altında bırakmak olduğunu dile getirmişlerdir.

Çal (2006: 35), katılmanın bu anlamda bireylerin sadece davranışlarını kapsamadığını, demokrasinin sunduğu özgürlük, eşitlik gibi insanı toplum içinde var kılan ve yücelten değerlerle bütünleşmesini sağladığını ve bu değerlere sahip çıkılmasını amaçladığını ifade eder.

Siyasal yöneticilerin belirlenmesinin yanı sıra, toplumun ne talep ettiğinin tespit edilmesi de katılmanın işlevlerindedir. Aslında siyaset yöneticinin belirlenmesinin tabanında toplumsal istemlerin karşılanabilirliği yatar. Şöyle ki o günün şartlarında hangi siyaset iktidar adayının toplumun ortak ihtiyaçlarını, dilek ve temennilerini ne ölçüde karşılayabileceği hesaplanır. Bu nedenle Kışlalı (2010: 220), yöneticilerin tespit edilmesi ile toplumun dilek ve isteklerinin tespit edilmesinin zamanla iç içe geçtiğini ve demokrasinin yetersiz işlediği zamanlarda siyaset katılmanın seçimler ile eş görüldüğünü ifade etmiştir.

Arslan'a (2012:7) göre, siyaset katılmayı gerçekleştiren bireylerin çoğunlukla amaçladıkları şöyle sıralanabilir.

- “- Çıkarlarını korumak,
- Arkadaş edinmek,
- Sosyal dayanışma sağlamak,
- Dünyayı anlamak,
- Çeşitli psikolojik tatminsizlikleri ikame etmek,
- Yabancılaşmak istememek,
- Toplumda kendine bir yer edinmek”

Siyaset katılmanın temel işlevlerini ele alan Çadır'a (2011: 9), göre siyaset katılmanın temel işlevleri devletin yönetimini gerçekleştirecek siyaset elitleri tespit etmek ve seçilen bu elitleri tutumlar ve davranışlarla etkilemeye çalışmaktır Eylem ve davranışlar ile etkilenen karar alıcılar toplumsal istemlere olumlu yönde cevap verecek nitelikte gelişim sağlayacaktır.

Bu nedenle ilk olarak yapılması gereken siyaset yöneticilerin belirlenmesidir. Doğal olarak toplumsal istemlerin belirlenmesi ise bunu takip eder. Önemli diğer bir işlevi, çeşitli halk kitlelerine kendilerini ifade etme fırsatı ve toplumsal uzlaşma fırsatı vermesidir. Nihayetinde ise katılma, bir taraftan siyaset düzenin barışçıl yollardan erişmesine olanak sağlarken; diğer yandan da karşı güçleri sistemle bütünleştirerek sistemi güçlendirmektedir (Akbal, 1998: 9).

Kışlalı'ya (2010: 220), göre bazı siyaset sistemlerde seçimlerin yapılması sağlanırken toplumun ifade etme olanakları sınırlandırılma yoluna gidilir. Bunu yapmakta maksat tabi ki siyaset elitlerin yönetimde söz sahibi olmasını sağlamaktır. Büyük yönetilen kitleler, küçük yöneten elit kesimin kararlarına uymak durumunda ve zorunda kalır. Siyaset sistem

ne olursa olsun, böyle bir kısıtlamanın sonucunda oligarşik bir yapı meydana gelecektir. Bu durum modern demokrasinin yönetim anlayışına ters düşmektedir.

1.1.3.Siyasal Katılım Biçimleri

Siyasal katılım biçimlerini, olağan siyasal katılım ve olağandışı siyasal katılım olarak ikiye ayırabiliriz. Herkes birbirine benzeyen ya da tıpatıp birbirinin aynısı olan katılım yollarını kullanamaz. Uluç (2007: 56), bu durumu ifade ederken, bazı vatandaşların büyük bir itaat ve bağlılık duygusu içerisinde sistemin belirlediği ve kendilerine sunduğu hazır katılma yollarını kullanırken, bu kesimle aynı fikirde olmayan vatandaşların ise tam tersine yasalarca kabul edilmeyen şekilde sesini duyurma yolları ile siyasal faaliyetlerde bulduklarının altını çizer.

Toplumların sosyal ve ekonomik gelişme düzeylerine göre siyasal katılma biçimleri de farklılaşmaktadır. Geleneksel toplumlarda eğitim seviyesinin olması gerektiğinden aşağıda seyretmesi ve eğitimi geliştirmeye yönelik talebin az olması dikey hareketlilik denilen üst sınıflara geçiş imkânlarını azaltır. Bu durumun neticesinde ise ne toplumsal kültür ne de siyasal kültür gelişme gösteremez ve siyasal toplumsallaşma hız kaybeder. Modernleşme sürecini tamamlayamayan toplumlarla tamamlayan toplumlar karşılaştırılacak olursa, bu süreci tamamlayan ve modern seviyeye yükselen toplumlarda siyasal katılım oranının diğerlerine göre yüksek olduğu ve çeşitli biçimlerde gerçekleştiği görülmektedir (Dinç, 2002:11). Dolayısıyla halk toplumsal çıkarların ön planda tutulduğu bir gelecek planı belirleme yönünde kitlesel olarak hareket etmeği öğrenir ve uygular. Sonuç olarak bilinçsiz kadercı bir toplumun yerini, kadercı düşünce anlayışından kurtulmuş, kendi yönetimini, başkalarının belirlenmiş bir idarenin insafına terk etmeyen, geleceğine dair tespitleri, fikirleri, planları olan bilinçli bir toplum alır.

Daha tümnden gelen bir yaklaşımda bulunan Uzun'a (2010: 311), göre uygulamada farklı siyasal sistemlerin ve farklı siyasal bakış açılarının olması, kentsel toplumsal katılım biçimlerini ve algılanışını doğrudan farklılaştırır. Aslında yereldeki farklı anlayış ve katılım biçimleri yönetim sistemlerinin çeşitliliğini ve zenginliğini sağlayan temel bileşenlerden biridir.

Katılım farklı sorunsal temellere dayalı olarak farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Siyasal katılma, gerek toplumlar arasında, gerekse toplumu oluşturan bireyler arasında, erişim

olanaklarına sistemin mecbur bıraktığı ulaşma farklılıklarından, kimi zaman da sosyo-ekonomik değişkenlerin etkisiyle farklı biçimlerde gerçekleşmektedir (Öktem, 2004: 21). Sonuç olarak katılmanın bir şekilde gerçekleşmesi önemlidir. Katılma türlerinin her biri katılma olarak sayılmakla beraber, mevcut sistemi etkileyebilme, sisteme dâhil olabilme, karar alıcı ya da hakkında alınan kararı uygulayıcı olma açısından farklılıklar arz eder.

Genel olarak siyasal katılma biçimlerini beş başlık altında adlandırabiliriz. Gönüllü katılım, (Hiçbir etki altında kalmadan, bireyin tamamen kendi isteğiyle sergilediği katılım). Mobilize katılım (bireyin kendi isteğinin ne ölçüde olduğunun tespiti güç olan fakat daha çok başkalarının etki ve uyarılarının katılımın oranını artırdığı katılım). Bireysel (kişinin herhangi bir teşkilatlanma içine girmeden sadece kendince gerçekleştirdiği katılım). Toplumsal katılım (Kitlesele katılım), olağan ya da olağandışı siyasal katılım ve konvansiyonel siyasal katılımıdır.

1.1.3.1.Gönüllü-Mobilize Katılım (Uyarılmış Katılım)

Adından açıkça anlaşılacağı üzere bu katılım şeklinde gönüllülük esası mevcuttur. Bireyin kendi istek, dilek, düşünce ve siyasal ilgisinin yaşam biçiminin sonucunda edinmiş olduğu siyasal bilgi neticesinde herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ya da oluşumun etkisinde kalmadan kendince gerçekleştirdiği katılım şeklidir. Özbudun (1975: 3), bu katılım şeklini tarif ederken başka bireylerin ve siyasal yapıların etki etmediği bireyin kendisi tarafından gerçekleştirilen katılma şekli olduğunu söyler.

Mobilize yani uyarılmış katılım ise bireyi başka bir birey, siyasal yapı ya da grup bir şekilde etkileyerek bireyde zorunlu veya gönüllü katılma fikrinin oluşmasını sağlar. Bu davranışı sergilerken birey duygusal olarak bağlı olduğu kişiler ile akrabalık bağlarının bulunduğu kişilerin etkisi altında kalarak bir çeşit vefa duygusu ile hareket ettiğine dikkat çeker (Özbudun, 1975: 3).

Siyasal katılmanın bu şekli üzerinde düşünülmesi ve karşılıklı fikir telakkilerinde bulunulması gerekir. Toplumda bulunan siyasal erklerin menfaatleri doğrultusunda, bireyleri etkileri altına alarak gerçekleşmesini sağladıkları bu katılım türü için Çukurçayır (2006: 49), hükümetin, siyasal partilerin, muhalif grupların yada siyasi liderlerin, özerk katılımı da istedikleri biçimde yönlendirebileceğinden bahseder.

Birey başkalarından etkilense de dileyerek ve isteyerek siyasal aktivitelerin içerisinde bulunuyorsa gönüllü katılım, başkaları tarafından yönlendiriliyorsa uyarılmış katılımdan söz etmek mümkündür. Bu iki katılım türünü aslında birbirinden ayırmak oldukça güçtür. İki kavram iç içe geçtiğinden, gönüllü katılım kavramının yanında uyarılmış katılımda var demektir. Dolayısıyla kullanılan oylar uyarılmış biçimde de olsa, bir şekilde sisteme dâhil olmakta ve işleyişini etkilemektedir (Uluç, 2007: 44).

Katılımın gönüllü ya da uyarılmış olmasının sistemin akışına yön verme aşamasında tespit edilmesi ya da ayrıştırılması söz konusu olamamakta ve sonuç olarak katılım bir şekilde gerçekleşmekte ve sistemin yapısına etki etmektedir.

Uyarılmış katılım daha çok, az gelişmiş toplumlarda uygulanan bir katılım biçimidir. Az gelişmiş toplumlarda zor kullanma, maddi manevi bağıllık, bireyin kendi isteği ile gerçekleştirmediği bu tür bir katılımda bulunmasına neden olur (Hurma, 2003: 126). Az gelişmiş toplumların maddi manevi birbirine bağlı yaşam biçimleri, onları ayakta tutup güçlü kıldığı için bu tür etkilenmelerden kaçınmaları bir bakıma olanaksızdır.

1.1.3.2. Bireysel-Toplumsal Siyasal Katılım

Bireysel katılım temel vatandaşlık görevlerindedir. Başka birinin etkisi-tepkisi olmadan gerçekleştirilmesi ön görülen katılım türüdür. Oy kullanabilmek bunun en bariz örneğidir. Çadır (2011: 11), bireysel siyasal katılımı bireylerin tamamen kendi istek ve seçimleri ile mevcut siyasi mekanizmalarda lider pozisyonunda bulunan veya o pozisyonlara talip olanları etki altında bırakmak amacıyla, sergilediği davranışlar olarak değerlendirir. Katılımın bu şekli tüm siyasal sistemlerde oldukça sık karşılaşılan şeklidir (Uluç, 2007: 57). Özellikle kullanılan oyun gizli olması oy kullananın tercihinin kendisinden başka kimsece bilinmeyeceğinin verdiği güven, bireyi katılımda bulunmaya yönlendirmektedir (Arslan, 2012: 11). Yaş, sosyo-ekonomik durum, ırk, eğitim, meslek bireysel katılımı etkileyen faktörlerdir. Cinsiyet de bireysel katılımı etkileyen faktörler arasında sayılmakta ancak farklı durumlarda bu katılım türünün tesiri farklı olabilmektedir (Kıral, 2009: 25).

Uluç'a (2007: 57) göre, işe girebilmek amacıyla kamu kurumlarına başvuruda bulunmak. Kendine bakamayacak durumda olan bireyin huzurevine alınmak için yetkililere

başvurması gibi kamu eli ile yürütülen, halka ve devlete hizmet sunan idarelere yönelik davranışlar bunun örnekleridir.

Ayata'ya (1993: 193-204), göre ise bireysel katılımın tersine, toplumsal siyasal katılım, bir siyasi partiye katılmak şeklinde olabilir, kimseden gizlemeden, etkileşim, grup dayanışması ve sosyal aktivite şeklinde olmaktadır. Birey siyasi fikrini ve buna yönelik eylemlerini gizlemeden, kimseden korkmadan, çekinmeden rahatlıkla beyan eder. Amacı Siyasi faaliyet olan birey, bu amaç için toplumda bulunan farklı bireylerle bir araya gelirse toplumsal bir katılımdan bahsetmek mümkündür (Dinç, 2002: 10). Baykal'a (1970: 33), göre toplumsal katılımı gerçekleştirmeyi düşünen, planlayan bireyler gösteri yürüyüşlerine katılabilir, partilerin sahada gerçekleştirdikleri halka yönelik tanıtım organizasyonlarına katılabilir, kentsel yahut ülke bazında seçimlere aday olarak aktif ve etkileyici rol alabilirler. Toplumun en azından belirli bir kesimine yönelik ve onlarla birlikte icra edilen faaliyetler toplumsal siyasal katılımı ifade eder.

1.1.3.3. Olağan-Olağandışı Siyasal Katılım

Olağan siyasal katılım oy verme olabileceği gibi siyasal kuruluşlarla ilişki kurma, siyasal sistem içerisinde görev alma, seçim kampanyalarına katılma şeklinde de olabilir. Temel amaç halkın sorunlarını yürütme organına taşıyabilmektir. Siyasal katılımında bulunan bireyin, siyasal liderin kontrolü altında bulunan karar alma mekanizmasının birçok evresine dâhil olabilmek için gösterdiği çabadır. Bu çabalar sonucunda halkın sorunları yürütme organına taşınmaz ise demokrasi açısından olumsuz sonuçlara neden olacak durumlar meydana gelir.

Siyasi partilerin ve bağımsız seçim olanaklarının tesis edildiği özgürlükçü toplumsal yapılarda bireylerin bu yapılar aracılığıyla sorunlarını ve isteklerini ifade edebilme ve sisteme entegre etme şansları bulunmaktadır. Söz konusu yapılar vatandaşların sistemden uzaklaşmasına da engel teşkil etmektedirler (Örs, 1997: 34). Olağandışı siyasal katılımın protesto ve baskı davranışı olarak adlandırılan iki şekli mevcuttur (Akay, 2006: 105).

Uluç'a (2007: 56), göre ise kendilerine katılma olanağı tanınmayan veya yetersiz oranlarda tanınan ve bireysel isteklerine tatmin edici ölçüde dönüş alamayan bireyler, mevcut bu uygulamaya yönelik itirazlarına, yasaların tanımadığı şiddet faaliyetlerine

kadar gidebilecek olağandışı yöntemlerde çözüm arama yoluna gidebilir. Olağan katılma yollarının ihtiyaçları karşılamadığına inanılan durumlarda olağandışı katılma seçeneği devreye girebilir (Akbal, 1998: 10). Olağandışı katılma yollarından sonra bireyler, şayet arzu ettikleri yerine getirilmez ise bu tarz siyasal katılımın en uç noktası olan, çete savaşına kalkışabilir veya devrim girişiminde bulunabilirler (Dinç, 2002: 9).

Olağandışı siyasal katılma yolları daima yasa dışı olmayabilir. Yapılan grevler, izinli olarak düzenlenen mitinglerle bu amaçla gerçekleştirilen yürüyüşler yasaldir (Uluç, 2007: 58). Çete savaşlarına ve mutlak zor kullanmaya dönüşmediği vatandaşlara ve etrafa zarar vermediği sürece yasal izin ve güvenlik önlemleri alınarak bu tarz katılımlar gerçekleştirilebilir. Tüm bunlar Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Haklar arasında sayılmıştır.

Uluç'a (2007: 59), göre olağandışı katılma yöntemi bazen demokrasinin işlerliğini kolaylaştırabilir ya da çabuklaştırabilir fakat bu çözüm yoluna gereğinden fazla başvurulur ise hem bireylerin hürriyetlerine zarar verilebilir hem de sistemin doğal yapısı bozulabilir.

1.1.3.4. Konvansiyonel ve Konvansiyonel Olmayan Siyasal Katılım

Bireyin siyasi aktiviteler çerçevesinde siyasi parti üyesi olması, oy kullanması ya da partinin düzenlediği kampanyalarda görev alması konvansiyonel siyasal katılım şeklinde ifade edilmektedir. Erdoğan (2003: 8), bu siyasi katılım türünün, siyasal elitlerce belirlenen kalıplar içerisinde gerçekleşmekte olduğunu ve vatandaşa verilen rolün aslında pasif ve iyi tanımlanmış olduğunu ifade eder. Bu katılım türünde birey aslında geleneksellikten gelen inançlarını devam ettirmektedir. Kendisine sınırlı bir katılım imkânının tanındığının çoğu zaman farkında bile değildir.

Hurma (2003: 126), 19.yy sonlarına varıldığında, siyasal kurumların toplumun siyasal talepleri doğrultusunda gelişim gösterdiğini ancak siyasal kurumların yönetiminin seçilmiş toplum üstü kişilerce yürütülmekte olduğundan yola çıkılırsa, sonucun doğal olarak katılımın azalması anlamına geldiğine dikkat çeker.

Konvansiyonel olmayan katılım şekline bakacak olursak, toplu olarak iş yavaşlatma ve iş bırakmaların, ayaklanmaların, zorla yapılan baskınların, başkaldırmak amacıyla izinsiz

olarak gerçekleştirilen yürüyüşlerin, bu tanımın içine girdiğini görürüz. Erdoğan'a (2003: 8), göre bu katılım tarzı, batıda uygulanan demokrasilerin ve ara demokrasilerin gelişme safhalarında sürekli olarak başvurulmuş argüman durumuna dönüşmüş ve normal olmayan şekli halinde atfedilmeye başlanmıştır.

Tüm bu tanımlardan yola çıkarak diyebiliriz ki eğitimde kendilerini kanıtlayacak düzeyde ilerlemiş, siyasal kültürü toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak seviyelere tırmanmış toplumlar içerisinde bulunan insanlar, yeni siyasal deneyimlere hazır, yeniliklere istekli, sadece kendileri ile ilgili değil tüm toplumla ilgili geçmişten ziyade geleceğe dönük çaba ve çalışma içine girerler.

1.2. SİYASAL KATILIM DÜZEYLERİ ÜZERİNDE BELLİ SINIFLANDIRMALAR

Aslında siyasal katılımın tanımlanmış sabit şekli ve oranı yoktur. Farklı biçim ve düzeylerde gerçekleşir. Katılımın niteliği ve katılım biçimi değişebilir. Hiçbir şekilde ilgilenilmediği gibi sadece oy verme şeklinde de olabilir veya değişiklik gösterebilir. Bazen birey kendisini tamamen soyutlar ve ortama yabancılaşır. Daver (1997: 203), siyasete ilgisiz kalmanın çok nadir olacağını belirterek mutlak surette katılımda bulunulduğunu ifade eder. Bu durumda, bireylerin tamamen kişisel ihtiyaçları doğrultusunda kamusal siyasal alanda çalışan devlet görevlileri ile bir takım etkileşim içinde bulunmaları katılım olarak değerlendirilmelidir (Uluç, 2007: 53).

Siyasal katılımın her bireyde aynı düzeyde olması tabii ki beklenemez. Her birey ihtiyaç duyduğu oranda katılımı gerçekleştirir. Biri sadece oy kullanırken, bir diğeri seçimlerde aday olabilir. Bazıları ise sadece kamusal alanda ihtiyacı oranında yetkililerle ilişki kurarak etkileşim içine girer.

Verba ve Nie (1972: 82-95), bireylerin siyasal yaşama altı düzeyde katıldıklarını bu sınıflandırmanın özetle şöyle sıralandığını söyler:

1. Düzey (Süreç içerisinde hiç bulunmayanlar): Bu düzeydeki bireyler siyasetle neredeyse hiç ilgilenmemekte, oy kullanma davranışından bile kaçınmaktadır.
2. Düzey (Sadece oy kullananlar): Siyasal katılımın en belirgin şekli sadece oy verme davranışında bulunan geniş bir vatandaş kitlesi seçimden seçime oyunu kullanmaktadır.

3. Düzey (Kişisel sınırlı katılımcılar): Sadece oy kullananların katılımına ek olarak, mevcut bireysel problemlerine çare bulabilmek amacıyla siyasal kurumlarda görevli personel ile iletişime geçerler.
4. Düzey (Topluluk düzeyinde katılımcılar): Yığınsal katılımı aslında bir bakıma bunu ifade etmektedir. Vatandaşlar toplumsal ya da kişisel problemlerinin çözümü amacıyla çoğunlukla bu amaç için oluşturulan, guruplar aracılığıyla siyasal süreci etkilemeye çalışmaktadır. Gurupların siyasal süreçler üzerindeki etkisine daha çok inanılmaktadır.
5. Düzey (Kampanyacılar): Kampanyalar sesini duyurma faaliyetleridir. Siyasal süreçlerde bu tür etkinlikler oldukça önemlidir. Bu nedenle bireyler seçimler için düzenlenen bu tür faaliyetlere aktif bir şekilde katılım sağlamaktadırlar.
6. Düzey: Son bir grup vatandaş yukarıda sayılanların tamamını gerçekleştirmekle birlikte tüm bunlara ilaveten siyasal partilerin belirlediği görevleri üstlenmekle birlikte siyasal faaliyetlerin tamamını katılmaktadır.

Verba ve Nie (1972: 82-95), yalnızca oy kullanma davranışında bulunanlarla kısıtlı katılımı bulunanlar arasındaki siyasal davranış farkını; sadece oy kullanma davranışında bulunanların politik faaliyetlerin en düşük katılımcıları olduğunu, politik alanın büyük bir bölümünü kapsadıklarını, sınırlı katılımcıların oy vermelerinden ziyade bireysel hayatları ile alakalı mevzularda ancak devletin işlerini yürüten personel ile ilişki kurduklarını ifade ederler. Tamamen bireysel menfaatleri doğrultusunda hareket eden bu kesimin, sınırlı siyasal katılımının yönetenle yönetilen arasındaki arz talep dengesini olumsuz etkilediği ve demokrasinin işlerliğine herhangi bir katkısının olmadığı kanaatine varılmaktadır.

Robert Dahl'ın yapmış olduğu sınıflandırma, ilgi, önem, bilgi ve eylemden oluşan dört farklı düzeyi kapsar (Dinç, 2002: 7-8). Baykal (1970:31-32) ise belirli düzeyde siyasal katılımın belirli bir yoğunluğa eriştikten sonra ilgi, önem, bilgi ve eylem gerektireceğini vurgulayarak bu dört ayrıma eleştiri getirir.

Baykal'a (1970: 31-32), göre bireylerin belirlenmiş siyasal düzende oy kullanıp kullanmaması, yapılan seçimlere iştirak edip etmemesi siyasal katılım oranları arasında bulunan ayrımı tespit etmeyi sağlar. Sadece oy verip vermemenin yeterli olamayacağını bireyin gerçekleştirdiği tüm siyasal faaliyetlerin yoğunluklarına göre sınıflandırmayı daha uygun bulur.

Bu bağlamda Baykal (1970: 31-32), siyasal katılımı yoğunluklarına göre üç ayrı düzeyde gruplandırarak ele alır. Birinci düzey; Siyasal olan olayları takip etmek, kongrelere, mitinglere katılmak, siyasi konularda fikir beyan edip gerektiğinde farklı fikirler üzerine tartışmak. Bunu yaparken iyi bir gözlemci olmak gerekir. Bireyin kendi yaşamı ile ilişkilendireceği siyasal parti programının siyasal alt yapısının iyi öğrenmesi siyasal kültürünün gelişmesini sağlar. İkinci düzey; Bireyin siyasal olaylarla ilgili prensipler edinmesi ve bu fikirlerini çevresi ile paylaşması gerekir. Köşe yazıları yazmak, kitle iletişim araçlarında konuşmak şeklinde örnek verilebilir. Birey bu davranışıyla toplum içinde aydın rolünü üstlenir ve etrafına kendi anladıklarını ulaştırmanın yollarını kullanır. Üçüncü düzeyde ise siyasi partilere, derneklere katılarak görevler üstlenmek, seçimlerde aday olacağını açıklamak siyasal faaliyetlere katılmak şeklinde davranışa dönüşen bir siyasal algı içerisine girer. Baykal'a (1972:32-33) göre, artarak ilerleyen yoğunluk, üçüncü düzeyde katılım düzeyinin en verimli safhasına ulaşmaktadır.

Harun Çal ve Esat Çam'ın (2006: 3-4) & (1977: 327), sınıflandırmalarında ise çok daha genel bir yaklaşım söz konusudur. Şöyle ki birinci düzeyi siyasetten uzak durma, ilgilenmeme oluştururken, ikinci düzeyi yalnızca seçimlere katılma oluşturur. Üçüncü düzeyi ise siyasi seçimler haricinde de siyasetle ilgilenme oluşturmaktadır.

Siyaset Bilimcilerin farklı temellerden hareketle, farklı sınıflandırmalar yapmaları toplumda siyasal katılma düzeylerinin çeşitlilik arz ettiğinin göstergesidir. Aslında temelde bu varsayımlar birbirlerine yakındır. Bu yakın varsayımların ortak bir başka yanı ise Akay'a (2006: 106), göre siyasal katılım düzeylerini belirlerken sistemin bireysel ve toplumsal yapısının göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Ülkenin siyasal kültürünün gelişmişlik seviyesi hakkında, elbette ki siyasal katılım düzeyine bakılarak bilgi edinilebilir. Uluç'a (2007: 55), göre ise farklı düzeydeler de siyasal katılımlar ülkenin çağdaş olup olmadığı hususunda bize bilgi verebilir. Yaşam seviyesi yüksek toplumlarda katılım düşerken, yoğun sorunların yaşandığı toplumlarda katılım çözüm arayışı amaçlı artabilir.

Toplumların yapılarının incelenmesi neticesinde, elde edilebilecek veriler sonucunda kanaat belirtmek daha doğru olacaktır. Refah seviyesi yüksek olan toplumların katılmayı gerekli görmedikleri ancak bir takım bölgesel, etnik ve dini inanç kaynaklı problemlerin

yaşandığı toplumlarda katılımın arttığı değerlendirilmektedir. Bu açıdan göstergeler önemli olsa da genellemeye gitmek doğru olmayacaktır. Bu durumun tam tersi de söz konusu olabilir. Yoğun katılım her zaman gelişmişliği, düşük katılım da az gelişmişliği simgelemeyebilir.

1.3. SİYASAL KATILIM MODELLERİ

L. Milbrath, en kolay eylemleri izleyici faaliyetleri (oy vermek), daha zor olanları geçiş faaliyetleri (gösteriye katılmak) ve en zor eylemleri de gladyatör faaliyetler (seçim kampanyasında çalışmak) olmak üzere üç şekilde sınıflandırmıştır. Siyasal katılma kavramı, modern toplumlarla geleneksel toplumları karşılaştırırken bir kriter olarak kullanılmıştır (Topbaş, 2003: 91). O halde siyasal katılmanın derecesi modernliğin derecesi ile paralel düşünülmelidir.

Siyasal gelişimini tamamlayan modern toplumlarda karar alıcılar üzerinde etkili olabilmek amacıyla katılımın en üst düzeylere ulaşması beklenmelidir. Bu anlamda siyasal katılma, siyasal gelişim ve modernleşmenin bir göstergesidir (Topbaş, 2003: 105). Tezcan, kitle iletişim araçlarının siyasal katılma üzerinde oldukça etkili olduğuna değinir (1995: 54).

Deutsch'a göre, modernleşme ile insanlar ihtiyaçları doğrultusunda değişim sürecini yaşarlar. Bu gereksinimlerindeki değişiklikler, siyasal davranışa etki ederler ve zaman zaman onu değiştirirler. İnsan ihtiyaçlarının değişmesi ile birlikte kamusal alandan farklı alanlarda hizmet beklentileri ortaya çıkar. Sonuç olarak sistemi eksiklikleri karşılaması yönünde zorlar (Kahraman, 2002: 56).

Modern siyasallaşmanın kriteri haline gelen siyasal katılma Huntington ve Lerner gibi önemli siyaset bilimcilerince de kullanılan bir terimdir. Modern toplumları geleneksel toplumlardan farklı kılan siyasal katılmadır. Bu sayede yöneten ve yönetilenin ortak kararları ve uygulamaları doğrultusunda bir siyasal sistem oluşturulur (Uysal, 1984: 36).

Son olarak Huntington'a göre geleneksel dünyaya ait olan değerler davranışlar ve umutlar modernleşme sürecinde modern dünya düzeniyle değişir. Huntington modernleşmenin iktisadi yönüyle birlikte bu süreçte değişen beklentilerin siyasi öneminin büyük olduğunu dile getirmiştir. Çünkü bu gelişmeyle beraber birey siyasal erkten daha fazla etkilenecek

ve artan siyasal bilinciyle talepleri doğrultusunda yönetime yön vermeye çalışacaktır. Modern devletlerde vatandaşlar, siyasal erkin kararları üzerinde direk olarak etkili olmakta ve istekleri oranında daima etkileşimde bulunmaktadır (Kahraman, 2002: 57).

1.4. SİYASAL KATILIMA YÖNLENDİREN SEBEPLER

Öztekin'e (2010: 259) göre sanayileşmiş Batı Avrupa toplumlarında ki bireyleri siyasal katılıma yönlendiren nedenler şöyle sıralanabilir;

- Bireyler, kişisel ve örgütsel menfaatlerini garanti altına almak, şahsına ve etrafındakilere faydalı olabilmek, dünyayı tanıyıp algılayıp, yaşanan tüm olayların nedenini ve sonucunu anlayıp ilişkilendirebilmek amacıyla siyasete az ya da çok katılırlar.
- Mesleki ve fikirsiz olarak farklı ilişkiler kurmak ve bu alanları ilgilendiren konular hakkında karşılıklı fikir alışverişleri yapmak gündemin içinde bulunabilmek, kendi varlıklarını, içinde buldukları çevrede hissettirebilmek için siyasete katılırlar.
- Siyasi konulardaki bilgi birikimini artırmak. Yakın çevresi içerisinde kültürel olarak kendisini kanıtlamak isterler, bireyler kişisel ve psikolojik doyumsuzluklarını gidermek en azından kendi kendilerini iyi hissetmek amacıyla katılırlar.
- Farklı düzeylerde siyasal alanlarla ilgilenecek siyasal konulardaki bilgi ve görgülerini arttırmak suretiyle bir siyasal kültür edinmek ve bu sayede toplumda siyasal alanda belirli pozisyonlara gelerek bir statü sahibi olabilmek için katılırlar.
- Bireysel, ailesel ve toplumsal olarak ülkesinde ve dünyada yaşanan olaylara uzak kalıp dışlanmamak amacıyla, farklı düzeylerde idealleri ve ihtiyaçları oranında ilgi duyarlar ve katılım sağlarlar.

Özbudun'a (1975: 3), göre ise siyasal katılıma yönlendiren sebepler; Kişisel bağlılık, dayanışma, çıkar, yurttaşlık duygusudur.

Sonuç olarak her bireyin siyasal alana katılımı farklılık arz edebilir. Kimisi kişisel bağlılık duygusu ile hareket ederken, kimisi çıkar sağlamak amacı güder. Bazıları sadece vatandaşlık görevini yerine getirmeye çalışırken başka biri mesleki veya fikri olarak yeni arkadaşlıklar edinmenin derindedir. Katılım her düzeyde ve bilinçte bireyi bulunduğu bilinç seviyesinden bir üst seviyeye taşır. Çünkü birey kendi katılımı ile birlikte olayları

takip etmeye başlar. Bu durum bireyin siyasal bilinç kazanmasını sağlayarak onu bulunduğu düzeyden bir üst düzey katılıma zorlar.

1.5. SİYASAL KATILIM ÜZERİNE BELİRLEYİCİ FAKTÖRLER

Cinsiyet, yaş gibi fiziksel özellikler nüfus birikimi süreci olarak tanımlanan ancak çok daha ötesi sosyal ve siyasal dönüşümleri içeren kentleşme, bilinçli davranışlar sergilemeyi sağlayan eğitim, sosyal statünün göstergesi olan meslek, açık bir toplum olmanın, siyaset yönetimini anlaşılabilir kılmanın ve demokratik gelişmenin vazgeçilmezi kitle iletişim araçları, siyasal görevleri üstlenmede birincil statü örgüt üyeliği, bürokrasi ve karar alma organlarıyla temas içinde bulunmak bireyin siyasal bilinç kazanmasını sağlamakta ve karar alıcı pozisyonlarda görev almaya istekli hale dönüştürmektedir. Tabii bütün bunların yanında gelir düzeyi de bireyin siyasal yaşamının her döneminde etkilidir ve katılma düzeyine yön vermektedir (Çukurçayır, 2006: 88-93). Gelir düzeyi yüksek olan bireyler her evrede katılımı daha rahat gerçekleştirebiliyorken gelir düzeyi düşük olan bireyler çoğunlukla sadece oy kullanma şeklinde siyasal katılımda bulunurlar.

1.5.1. Biyo-Fiziksel Faktörler

Siyasal katılımı belirleyen biyo-fiziksel faktörler, cinsiyet ve yaş unsurudur. Çukurçayır'a göre, bireyin bir takım değerlerle donanması, çeşitli faaliyetlerde bulunması, belirli bir yaşa gelmesi ve denetimi bireyin elinde olmayan yaşın tarihsel bir döneme denk gelmesi, katılımı olumlu-olumsuz etkilemesi yönünden oldukça önemlidir (2006: 88-89).

Yaş unsurunu, gençlik, orta yaş, yaşlılık şeklinde kategorize edebiliriz. Gençlik kategorisinde bulunan insan siyasal eyleme daha elverişli yaştadır. Bu grupta bulunan bireyler kendi yaşamlarında aile sorumluluğu ve sürekliliği olan bir meslek uğraşısı gibi bağları yoktur. Seçimlere yönelik gerçekleştirilen faaliyetlere ayıracak bol miktarda zamanları ve enerjileri bulunduğundan başka yaş grubundakilere oranla daha kolay katılırlar (Güldiken, 1996: 46-47).

Siyasal katılım açısından yaş etkeninin etkilerine bakacak olursak tüm siyasal sistemlerde Güldiken'in (1996: 46-47), ifade ettiği gibi katılımın daha fazla olması beklenirken genellikle 16 ile 20 yaş aralığında bulunan bireylerin siyasal alanla ne yazık ki

ilgilenmediklerini görürüz. Yuva'ya (2005: 46) göre, bu yaş aralığında bulunan gençler henüz eğitim aşamasında veya meslek sahibi olabilme arayışında olduklarından çok sık mekân değiştirmektedirler ve henüz evli değildirler. Eğitim sürecini tamamlamak, askere gitmek, meslek edinmek ve evlilik yapmak insanı en azından 3-5 yıl gibi kalıcı sürelerle ikamet etmeleri gereken kalıcı mekânlarda bulunmaya mecbur edecektir. Bu nedenle birey hem çevresiyle hem de siyasal kurumlarla etkileşime girecek ve ister istemez talepleri ve idealleri gelişecek mevcut yapının içerisinde söz hakkı edinmek isteyecektir. Bu nedenle katılma o aşamada kaçınılmaz hale dönüşecektir.

Güldiken'e (1996: 47) göre, gençler üstün ve kendilerine temiz görünen fikri hareketlere daha çok alaka gösterir ve toplumsal koşullar da onların bu katılımını etkiler. Bireyin içinde bulunduğu toplum siyasal olaylarla gereğinden fazla alakadar oluyorsa konvansiyonel olmayan yöntemler normal kabul ediliyorsa böyle ortamlarda yaşlı ve ortak kuşaklara oranla gençlerin daha fazla katılımı gerçekleştirileceği düşünülür.

Gençlik yıllarının ilk evrelerinde meydana gelen siyasetle alakadar olma duygusu paylaşılabilir, tartışılabilir ortamlarda daha belirgin ve kalıcı duruma dönüşür. Gücük'e (2006: 12) göre, ilk zamanlar sadece belirli söylemlerin oluşturduğu siyasi düşünceler ilerleyen zamanlarda eğitimin katkısı ile farklı sloganlara ve hedeflere dönüşmekte ve bireyi daha akılcı seçimlere yönlendirmektedir.

Yaşın ilerlemesi ile birlikte siyasal katılım düzeyi de artar. Yaş ilerledikçe birey kendisinin nasıl bir yaşamı sürmesi gerektiğini anlayarak çevresinde bulunanlardan daha az etkilenir (Eroğul, 1999: 83). Yaşın ilerlemesi bireyin tasavvur edebildiği ve yaşamayı arzu ettiği hayat düzeni ile gerçekte yaşayarak edindiği tecrübelerini ve bilgilerini harmanlaması sonucunda elde ettiği ve onun için doğru olan yola, istikamet almasını sağlar. Nitekim Kalaycıoğlu'na (1983: 20) göre, ilerleyen yaş bireyin siyasal tercihinin netleşmesini ve daha düzenli bir şekilde siyasal yaşama katılmasını sağlar. Artan yaşla birlikte bireyin hayatında bulunan öncelik sırası değişeceğinden bu durumla doğru orantılı olarak bu kez siyasal katılımın nedeni değişmeye başlar.

Güldiken'e (1996: 47) göre, bireyler yaşlandıkça etraflarıyla belirli bir takım birliktelikler oluşturmakta ve bu birlikteliklerde olumlu yönde ilgi çektiği ve değer gördüğü farklılıklar

doğrultusunda siyasal etkinliklerde bulunabilmekte ya da sivil toplum örgütlerine üye olabilmektedir.

Orta yaş kategorisinin çoğunlukla düzenli yaşantısı, mesleğinin ve oturmuş bir düzeninin bulunması nedeniyle koruyacağı çok şeyi vardır (Güldiken, 1996: 48). Dolayısıyla bu yaş ortalamasında siyasal katılım diğer yaşlara oranla çok daha fazladır. Orta yaşın sona ermesiyle birlikte başlayan yaşlılık kategorisinde ise tüm toplumlarda ve siyasal düzenlerde siyasal katılma azalarak devam etmektedir.

Güldiken'e (1996: 48) göre, zamanla yaşlanan bireyler, yaşa bağlı olarak dinamiklerini kaybederler ve hayattan, sistemden, sosyal çevreden beklentileri azalır. Özellikle sağlık durumları da katılma davranışını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Öztekin, 2010: 257-259). Sağlıklı bir birey siyasal katılımın her evresinde bulunabilirken, sağlığı desteklemeyen başka bir birey oy verme davranışını bile gerçekleştirilemeyebilir.

İleri yaşlarda emekli olmak söz konusu olunca duygusal ve sosyal açıdan toplumdan bir kopma meydana gelmektedir. Toplumsal olaylara ve düzene karşı gelişen bu ilgisizliğin sonucu olarak yaşlılar siyasal katılımında bulunmamaktadır (Yuva, 2005: 46). Birey yaşlandığı için artık işe yaramadığı inancına kapılır ve aile dâhil tüm çevrelerden kendini soyutlama yoluna gider. Öte yandan bireyin değerler, davranışlar, inançlara sahip olması ve geleceğe dair beklentilerle donanması için belli bir yaş sınırını geçmesi gerekmektedir.

Altındal'a (2007: 50) göre, siyasal sistemlerde seçme veya seçilme yaşına bir takım kısıtlamaların getirilmesi daralmaya neden olacağından siyasete katılım oranını azaltacaktır. Nüfusun çoğunluğunun genç olduğu sistemlerde seçmen yaşının yüksek tutulması siyasal sistemin tabanını daraltır ve seçime katılımı sınırlayarak büyük bir kesimin siyaset dışı kalmasına sebep olur ki bu demokratik ilkelere aykırı bir durumdur. Seçme ve seçilme yaşının üst ve alt sınırını belirlerken aşırı kısıtlamalara gidilmesi dinamik genç kesimin siyasal sistemde aktif görev almasına engel oluşturur (Kızılloluk, 1994: 218).

Kalaycıoğlu'na (1983: 20-21) göre, değişik toplum düzenleri sonucunda oluşan farklı gurupların ulusal veya uluslararası birtakım olayların meydana geldiği zamanlarda

birbirinden farklı davranışlar sergilemeleri yaşın önemini ortaya koymaktadır. Hatta aynı yaş ortalamasında bulunan kişiler bile farklıdır. Mesela aynı yaşlarda olanlarda kentleşme, bağımsız bir değişken olabilir (Akbal, 1998: 18).

1.5.2. Cinsiyet ve Siyasal Katılım

Cinsiyet özellikleri bu kalıplara girmiş bireylerin farkında olarak veya olmayarak birtakım beklentileri karşılayacak şekilde algılamalarına neden olur ve baskı oluşturur (Kandiyoti, 1979: 338). Güldiken'e (1996: 42) göre, cinsiyet unsurunun neden olduğu baskı kadının siyasal sistem içinde bulunmasını kısıtlar.

Çukurçayır (2006: 87), cinsiyete göre siyasal katılımı anlatırken üç aşamadan bahseder, bunlardan birincisi "Düşük sosyo-ekonomik durum" Birçok toplum kadın ve erkeğe ayrı ayrı roller belirler ve bu zamanla genel kabul gören ilkeler haline gelir. Dünya genelinde geleneksel toplumlarda kadına biçilen rol bir birine oldukça yakındır. Kadın annelik vasfına sahip ev ve akraba ekseninde birleştirici ve aynı ekseninde hareket edebilen adeta erkeğin varlığını güçlü kılmaya çabalayan bir taban kuvvettir. Siyaset güçlü olan erkeğin işidir kadın bundan anlamaz onun görevi analık ve buna bağlı olarak ev işleridir. Kadının bu vasfı onu kamusal alanda çalışmaktan dolayısıyla ekonomik özgürlükten alıkoyma ve onu güçsüz kılar. Siyaset ise güçsüzlerin yapacağı iş değildir.

İkinci olarak, "Kısıtlı imkânlarla, sahip olunan kitle iletişim araçlarıdır" Kadının kendisinin para kazanabileceği ve sosyal güvencesinin olduğu bir işte çalışmaması onu ekonomik açıdan güçsüz kılar ve geleneksel toplumda erkek kadının siyaset sahnesinde olmasını istemediği için onun bu alandaki harcamalarına katkıda bulunmaktan mümkün olduğunca kaçınır.

Üçüncü olarak, "Toplumun ondan "aile" ve "ev" e yönelik beklentisidir" Kadın evinin temel direğidir. Kadın eğer evin içinde olmazsa evin ve evliliğin devamını sürdürmesi adeta imkânsızdır. Kadın çocuk doğurmalı onu büyütüp yetiştirmeli onların ve kocasının ihtiyaçlarını karşılamalı yakın çevresi ile oryantasyonu sağlamalıdır. Onun farklı dışarıya dönük bir yaşam şekli olursa evden uzaklaşır, çocuklarını unuttur, sağlıksız bir aile meydana gelir. Bu durum toplumun onu dışlamasına neden olur.

Yaygın bir görüşe göre, siyaset kadına göre bir iş değildir; siyaset erkek işidir (Güldiken, 1996: 43). Kadına siyasal haklarının geç verilmesinin de siyasetin bir erkek işi şeklinde anlaşılmasına ve kabul görmesine sebep olduğu söylenebilir (Çakmak, 2011: 28-29).

Kışlalı (2010: 223), kadınların siyasete duydukları ilginin erkeklere oranla daha az oluşunu onun çocuk doğurma görevine bağlamaktadır. Bu görevinden dolayı kadının ev işlerine daha çok vakit ayırdığını vurgular. Yaptığı çalışmalarda katılımcılara yöneltilen sorularda “bilmiyorum” ve “fikrim yok” gibi cevapların daha çok kadınlar tarafından verildiğinin altını çizmektedir.

Kadının belki çalışabilir fakat siyasi faaliyetlerde bulunamaz ve karar alıcı sisteme dâhil olamaz. Üstelik bu yaklaşımlar özellikle kadınlar tarafından kabul görmüş düşüncelerdir (Çukurçayır, 2006: 88). Kadının meslek sahibi olması zamanla hoş karşılanırsa da siyasete girmesi söz konusu olduğunda hoş karşılanmaz.

Kadın erkek arasında siyasal alana katılmada görülen fark kadınların birbiri ile münasebetlerinde de ortaya çıkmaktadır. Yuva'ya (2005: 45) göre, kadınların evli olup olmamaları kamusal bir alanda daimi bir işlerinin bulunup bulunmaması, kaç yaşında oldukları ve eğitim düzeyleri aynı erkeklerde belirleyici olduğu gibi kadınlarda da belirleyicidir hatta çok etkili olmaktadır.

Kadının iş alanının daha çok düşük statülü işlerden ibaret, olması iş saatlerinin yoğun olması ve bunlara ek olarak evdeki işlerin çoğunun sorumluluğunun kadında olması, ona toplumsal siyasal alana katılması için ayrıca bir vakit tanımamaktadır (Çağlayan, 1994: 304). Kadınların sivil toplum örgütlerine katılımları da erkeklere oranla daha azdır.

Alkan (1981: 49), kadının bu durumun üstünde bir seviyede bulunabilmesini eğitimini tamamlaması ve meslek edinmesine bağlı olduğunu ifade ederek, bu durumda kadının daha özgür olacağını ve kimsenin baskısı altında kalmayacağını söyler. Eğitim ve gelir düzeyinin yükselmesi kadının feminist hareketlerle siyasal katılımı daha güçlü gerçekleştirmesine neden olmaktadır. Bu durum kadınların siyasal örgütlerde daha etkin rol almalarını ve siyasal kurumlarda üst düzey görevler üstlenmelerini sağlamıştır.

Yasal düzenlemeler kadınların önündeki siyasal yaşama giriş engelini azaltmaktadır. Cinsiyetten kaynaklanan iş bölümü, fırsat eşitsizlikleri ve siyaset alanının erkeğe özgü

yapısı ne yazık ki kadınların siyasal alanla ilgilenmesini ve katılma teşebbüslerini engellemektedir (Güldü & Ersoy-Kart, 2009: 112).

Genellikle geleneksel toplumlara has olduğu düşünülen, kadını mümkün olduğunca siyasal alanın içine sokmama anlayışı, modernleşmeyle etkisini azaltmaktadır. Kadınların çalışmaya başlaması ve eğitimde ilerlemeleri toplumun kadın için belirlediği rolde değişmelere neden olmaktadır. Artık kadınlar haklarını koruyabilmekte ve siyasal yaşama daha fazla vakit ayırabilmektedirler (Çukurçayır, 2006: 88).

Günümüzde meydana gelen tüm gelişmelere rağmen kadın söz konusu olduğunda geleneksel toplumda da sanayi toplumunda da davranış farklılıkları meydana gelmektedir. İçinde yaşadığımız zamanda dahi demokratik anlayış, ekonomik ve sosyal kriterler bakımından gelişmiş ülkelerde bile kadınların erkek parlamenterler arasındaki oranı oldukça düşüktür (Kahraman, 2002: 69).

Elbette ki bu siyasal davranış farklılığı toplumun kadın ve erkeğe biçtiği rolden kaynaklanmaktadır. Çağdaş toplumlarda erkek ve kadının arasında farklı siyasal davranışa neden olan sebepleri azaltıp, kadınlarında siyasal katılmayla ilgili istek ve donanımlarını belli seviyelere yükseltecek değer eğitimidir (Tekin, 2008: 23).

Siyasal alana giren kadınların arkasında güçlü ailelerin olduğu inkâr edilemez. Ailesi tarafından desteklenen kadınların, her alanda olduğu gibi siyasal alanda da kendilerini ifade ederek başarılı oldukları, tersi durum söz konusu olduğunda ise ailesinin siyasal tercihinin boyun eğmekte ve hayatın tüm alanlarına yabancılaşmaktadır (Gücük, 2006: 12).

1.5.3. Toplumun Yapısı ve Siyasal Katılım

Gelişme sonucunda toplumda farklılaşmalar oldukça buna bağlı olarak toplumun farklı birimlerinin siyasal katılma yoğunluk oranlarında, katılma şekillerinde ve seviyelerinde değişme meydana gelecektir. Siyasete katılmanın yoğunluğu, toplumun modernlik düzeyiyle orantılı olarak farklılaşmaktadır. Toplumsal sorumluluk duygusu gelişmiş, eğitim seviyesi yüksek bireylerin oluşturduğu çağdaş toplumların siyasal alana katılım yoğunlukları yüksek düzeydedir (Altan, 2011: 37).

Kabasakal'a (2007: 57) göre, sanayileşen çağdaş toplumlarda katılma oranının geleneksel tarım toplumlarına göre fazla olmasının ana sebebi köyden şehre göç hareketidir. Şehirde avcı toplayıcı şekilde bireysel olarak yaşayamayacağını anlayan bireyler su idaresine başvurmak, çocuğunu okula gönderebilmek, ısınmak için yakacak temin edebilmek, barınmak için bir ev bulmak gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmenin çözüm yolunun katılmada olduğunu anlarlar ve siyasete çok daha yoğun ilgi göstererek topluca siyasal alanı ilgilendiren her türlü faaliyete katılmaya başlarlar.

Sanayileşmeye bağlı olarak, farklı iş tanımlarının oluşması birçok yeni uzmanlık alanı oluşturdu. Buna bağlı olarak yeni yeni sosyal guruplar meydana geldi. Doğal olarak bu guruplar da seslerini duyurmak için örgütler oluşturdular (Altan, 2011: 37). Buna bağlı olarak sanayileşmenin gelişmesi çeşitli mesleki örgütlerin oluşmasını sağladığı için katılım oranını ve çeşitliliğini olumlu yönde etkilemektedir.

Refah toplum düzeyine erişmek katılımın en önemli nedenlerinden biridir. Refah toplum düzeyinde çok büyük eşitsizlikler ve dengesizlikler olmamaktadır. Dolayısıyla halk bulunduğu şartlarda yaşamaktan memnun olacak ve sistemden bir talepte bulunmayacaktır. Kabasakal'a (2007: 57) göre ise, çok gelişmiş toplumlarda siyasal katılımın düzeyi ve etkisi azalma göstermektedir.

1.5.4. Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım

Bir toplumun tarihsel gelişme süreci içerisinde biriktirdiği ve tüm hayatını kapsayan değerler kümesi kültürdür (Ozankaya, 1971: 32). Bu maddi ve manevi değerleri insan dünyaya geliştiren itibaren öğrenmeye başlar. Bu kazanımın sağlanmasının en büyük aktörü insanın sahip olduğu ailedir. Gelişmesi ve olgunluk kazanması ise etrafındaki toplumun değerleri ile bütünleşmesi ile olur.

Kültür sayesinde bireyler neleri yapıp nelerden sakınmaları gerektiğini, deneyerek ya da yaşayarak tecrübe etmeden kolayca öğrenirler çünkü toplum bu düşünce davranışları belirli sabit kalıplarla bireylere iletir. Toplumların kendi kültürleri, toplumun yeni üyelerine gecikmeksizin iletilir (Tekin, 2008: 13-14).

Tatar'a (1997: 30-31) göre, bir toplumun siyasal kültürünü, o toplumun siyasi olgusu üzerine oluşturulan tutumlar, kanaatler ve davranışlar oluşturur. Belirli bir siyasal kültür

içerisinde yetişen bireyin bu siyasal kültürden etkilenecek belirli siyasi düşüncede olması siyasal kültürün hazır davranış kalıbına örnek verilebilir.

Karar alma aşamasında siyasal ortamı siyasal kültür oluşturur. Toplumun siyasal kültürü göreceli olarak gelişen, meydana gelecek hareketin durumunu belirleyen, açıklayıcı ifadeler oluşturur. Siyasal kültür karar verme sürecinde yurttaşları karar sonuçlarına göre etkiler. Bireyler ise dolaylı olarak değil direk katılımın içerisinde olmalıdırlar. Demokrasinin gereği gibi uygulandığı çağdaş ülkelerde lider pozisyonunda olanların tercihleri prensip olarak vatandaşlara açıktır ve bunun demokrasinin olmazsa olmazı olduğu daima hatırlatılmaktadır (Çam, 2005: 175).

Kültürel yaptırımlar, çeşitli ülkelerde siyasete aktif olarak katılmadan, çok oy kullanılması ya da sistemin tasdik edilmesi gibi basit oranda katılmayı destekler.

Bireyin siyasal toplumsallaşması için çocukluk yaşlarında siyasal kültür etkisini göstermeye başlar. Siyasal kültüre ait olan semboller, afişler, sloganlar, siyasal görüşler, siyasal partiler, siyasal söylemler, marşlar, müzikler, siyasal liderler ve siyasal alana dair olup biten ne varsa bireyin bulunduğu çevrede, birey tüm bunlardan etkilenir ve onun siyasal kültürünün zeminini hazırlar (Demir & Acar, 2005: 367).

Çal'a (2006: 8) göre, siyasal kültür, bireyin hemen hemen tüm toplumlarda siyasal olarak kabul gören hükümet, meclis, anayasa, sivil toplum örgütleri, seçmen, siyasal erk, demokrasi, oy kullanma, kamu yönetimi gibi saymakla bitiremeyeceğimiz siyasal misyon yüklenmiş kavramlara dair edindiği, biriktirdiği, davranışa dönüştürdüğü bilgilerin bütünüdür.

Siyasal kültürün bütünleşmiş olması siyasal katılma için önemlidir. Bütünleşmeyen kültürlerde toplumun birden çok siyasal kültürü içinde barındırdığı görülür. Farklı siyasal kültürle yoğrulan toplumlarda bölünmeler olmaktadır. Bu durum sonucunda ise ortaya birbirinden değişik katılma biçimlerinin çıkması olağandır (Baykal, 1970: 129). Böylece siyasal sistemin ve siyasal katılımının tabanını genişler.

Çevre ile alakalı siyasal değişkenlerin en başat olanı siyasal kültürdür. Siyasal kültür çevrenin barındırdığı diğer değişebilen faktörleri belirlediği gibi aynı zamanda onlardan

etkilenir. Bir toplumun siyasal kültürü siyasal hareketlerin içerisinde yer alan denenmiş ve sembolize olmuş açığa vurulabilen sistemdir (Verba, 1965: 513).

2. BÖLÜM

1993-2017 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE GENELİ VE ARDAHAN İLİ SEÇİM SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. 1995 GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU VE YAŞANAN 1994 YILI EKONOMİK KRİZİ

Ülkede son iki yılda var olan ekonomik ve siyasal çalkantılar 1993 yılının sonu 1994 yıllarının başı itibariyle derin bir krize dönüşerek sorunları daha da büyütülmüştür. Bu krizin en temel tetikleyicilerinden biri olarak Avrupa para piyasasındaki karışıklık olduğu söylenmektedir.

Bu kriz nedeniyle yaklaşık yarım milyon kişi işinden olmuştur. 1993 yılında Demirel Hükümeti öncelikli VI. Beş Yıllık Kalkınma planını hazırlamış ve yürürlüğe koymuştur. Hem iç hem de dış siyaseti yakından ilgilendirecek kötü olaylar olmaya devam etmiştir ve gazeteci Uğur Mumcu suikast sonucu öldürülmüş, Turgut Özal ise geçirdiği kalp krizi nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bosna ve Karabağ faciaları Türkiye’yi yakından etkilemiştir. Bütün bu yaşananların akabinde hükümet değişerek Tansu Çiller başbakan olmuştur (Politikakademi, 2011).

1989’dan bu yana artan sermaye girişleri, iç dinamiklerden kaynaklanan sorunları geçici olarak bertaraf etmiştir. Merkez bankası parasal getirileri politik malzeme olarak kullanma imkânını kaybetmiştir. Sanayi ve tarımda düşük verim elde edilmesi finansal piyasaların ve dengeleri bozulmasına neden olmuştur. 1986’dan beri artan finansal açıklar 1989 yılına gelindiğinde sermaye hareketlerinin serbestleşmesine neden olmuştur. Bu durumun etkisinden kurtulabilmek amacıyla bu kez 1990 yılından başlayan kısa vadeli yabancı sermaye yurda girmeye başlamıştır (Akpınar, 2009).

Bunun sonucunda; Türk Lirasında birden bire ciddi manada değer artışı olmuştur. Bankalar uygun şartlarda uluslararası borç alma yoluna gitmiştir. Yurt içinde hem kredi olarak verilmesini çekici hale dönüştürmüş hem de kamu menkul değerlerine yatırım yapılmasını sağlamıştır. Kredilerle beraber iç piyasanın hareketlenmesi, hammaddenin ve tüketim mallarının ithalatını arttırmıştır. İhracat zorlaşır çünkü Türk Lirasının değeri

artmıştır. Faizin oranı bir takım müdahalelerle düşürülmeye çalışılmış, sisteme çok büyük miktarda likidite sürülmüş ve kamu kâğıtlarına vergi getirilmiştir. Bu durum döviz talebini artırmış ve Türk lirasının değerini kaybedeceği düşünülmeye başlanmıştır. Yabancı sermaye çıkmaya başlayınca döviz stokları piyasada süratle tüketilmiştir. 1993 yılının kasım ayında 7,2 milyar dolar olan stoklar 1994 yılının Nisan ayına gelindiğinde 3 milyar dolar düşüş kaydeder. 5 Nisan kararları kısa vadeli çözümler getirirse de ülkenin ilerde yaşayacağı problemlere temel oluşturmuştur.

Bankacılık ile ilgili yapılan düzenlemeler krizi tetiklemiştir. İç pazar payının ülkede büyümesi ithalatı arttırmış, tek pazar sistemine geçen Avrupa ülkelerinde ithalatın azalması Asya devletlerine oranla Avrupa devletlerinin gelişmesinin azalması ve yurt içindeki başka olaylar krizi tetiklemiştir. Kısa vadeli borçlar 18,5 milyar dolara ulaşmıştır. Krizin etkilerinden kurtulmak amacıyla Çiller ve Karayalçın ekonomik programını açıklamıştır. Ekonomik bağlamdaki tüm bu olumsuzluklarla birlikte 1993 yılında, siyasi bağlamda da birçok olumsuzluk yaşanmıştır. Araştırmacı yazar olan Uğur Mumcu'nun öldürülmesi ülke gündemini sarsmıştır. Bu suikasttan kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın en güvendiği isimlerden biri olan ve dönemin Maliye Bakanı olan Adnan Kahveci şüpheli bir trafik kazası sonucu hayatını kaybetmiştir. Aynı ay içerisinde başarılı bir komutan olan ve dikkat çekici açıklamalar yapan jandarma genel komutanı Orgeneral Eşref Bitlis, uçağının düşmesi sonucu hayatını kaybetmiştir. Ülke siyasetini yakından ilgilendiren bu olayları Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın kalp krizi sonucu hayatını kaybetmesi takip etmiştir. Anavatan partisine olan güvenin en önemli sembolü olan Özal'ın ölümü ile 1995 seçimlerine Anavatan partisi eski gücü ile girememiştir (Toruk, 2005: 495).

2.2. 1995 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.2.1. 1995 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 1

1995 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	1995 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	81.705
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	59.120
KATILIM ORANI (%)	%72,4
GEÇERLİ OY SAYISI	57.738
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	179
Toplam GEÇERLİ OY SAYISI	57.917
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.2.2. 1995 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

Tablo 2

1995 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	1995 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	34.155.981
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	29.101.469
KATILIM ORANI (%)	%85,2
GEÇERLİ OY SAYISI	28.040.392
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	86.601
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	28.126.993
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

1995 Yılı Milletvekili Genel Seçimleri Türkiye Geneli Seçim Sonuçlarına bakıldığında Kayıtlı Seçmen Sayısının 34.155.981 olduğu ve Ardahan İli kayıtlı seçmen sayısının bunun 81.705'lik kısmını oluşturduğu, katılım oranının Türkiye genelinde 29.101.469 yani %85,2 iken Ardahan'da 59.120'lik bir katılımı ile %72,4 olduğu görülür. Kalaycıoğlu (1983: 10), karar alıcı otoriteye ulaşmayı, aldığı kararlarda etkili olmayı düşünen her bireyin mutlaka bir şekilde katılmayı gerçekleştireceğini vurgular.

Siyasal katılmanın en bilinen yöntemi ise seçimlere katılmaktır. Katılma dilek ve isteklerin yönetici tabakaya iletilmesini sağlayan ilk basamaktır. Bununla beraber belirlenmiş hedef ve ihtiyaçların dışındaki birincil olan amaçların belirlenmesi ve nasıl neyle hangi kaynakla gerçekleştirilebileceğinin saptanmasını sağlayan bir yöntemdir. (Çal, 2006: 34). Ardahan'ın il statüsü kazanmasından sonra ilk defa genel seçimlerde oy kullanan ve %72,4 oranında bir katılımı bulan seçmenin hem vatandaşlık erdemlerini edindiğini hem karar alma mekanizmalarını etkilemek gibi bir hedefinin bulunduğunu ayrıca seçimler yoluyla dilek ve isteklerini yönetici tabakaya iletebileceğinin bilincinde olduğunu seçim sonuçlarından yola çıkarak söyleyebilmek mümkündür.

Ayrıca Ardahan genelinde %72,4 oranında bir katılımın gerçekleşmiş olması bu ilde geçmişten gelen bir demokrasi kültürünün var olduğunu göstermektedir. Bir bölgede mobilize bir katılımı söz etmek için orada zor kullanılarak bireylerin katılım gösterdiklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Zor kullanılarak bireylerin katılımının sağlanması yüksek oranda katılımı neticelenmemektedir. Aksine Ardahan'da yaşayan bireyler oy kullanma davranışında bulunurken kendi hür iradeleriyle sandığa gitme davranışı göstermiş olabilir ve ya başkalarından etkilenmiş olabilirler. Her iki durumda bize gönüllü bir siyasal katılımın varlığını işaret etmektedir. Gönüllü siyasal katılım çoğu zaman bireylerin yüksek oranlarda katılımını sağlamıştır.

Öte yandan 1995 seçimi sonuçları bize bir diğer siyasal katılım türü olan olağan-olağandışı siyasal katılımın Ardahan'da nasıl gerçekleştiği hakkında fikirler vermektedir. Bireylerin seçimlere katılım imkânlarının olmadığı ve ya sınırlı olduğu durumlarda, sisteme karşı olan tepkilerini olağandışı yöntemlerle göstermektedirler (Uluç, 2007: 56-58). Bu katılma türü olağan yollar olarak belirtilen oy kullanma davranışından bihaber olan veya oy kullanma davranışının bireyin kendi beklentilerini karşılamayacağını düşünmesi neticesinde başvurduğu yöntemdir. Bildiri yayınlamak, gösteri yürüyüşleri

yapmak, miting düzenlemenin yanında sandığa gitmemek de bir olağandışı siyasal katılım yöntemi olduğu söylenebilir. Buradan hareketle Ardahan'da 1995 seçimleri özeline bakıldığında olağan siyasal katılımın oluştuğundan bahsedilebilir.

2.2.3. 1995 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 3

1995 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	5.527.288
	Oy Oranı	%19,6
	Kazandığı MV Sayısı	132
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	3.011.076
	Oy Oranı	%10,7
	Kazandığı MV Sayısı	49
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	4.118.025
	Oy Oranı	%14,6
	Kazandığı MV Sayısı	76
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	5.396.009
	Oy Oranı	%19,2
	Kazandığı MV Sayısı	135
Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)	Alınan Oy Sayısı	1.171.623
	Oy Oranı	%4,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	61.428
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	2.301.343
	Oy Oranı	%8,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi (MİLLET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	127.630
	Oy Oranı	%0,5

	Kazandığı MV Sayısı	-
Refah Partisi (RP)	Alınan Oy Sayısı	6.012.450
	Oy Oranı	%21,4
	Kazandığı MV Sayısı	158
Yeni Demokrasi Hareketi (YDH)	Alınan Oy Sayısı	133.889
	Oy Oranı	%0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeniden Doğuş Partisi (YDP)	Alınan Oy Sayısı	95.484
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeni Parti (YP)	Alınan Oy Sayısı	36.853
	Oy Oranı	%0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde seçime katılan partiler arasından 11 siyasi partinin belirli oranlarda oy aldığı görülür. Bunlardan birinci sırada Refah Partisinin (RP) 6.012.450 oy ile %21.4 oranında, ikinci sırada Anavatan Partisinin (ANAP) 5.527.288 oy ile %19,6 oranında, üçüncü sırada Doğru Yol Partisinin (DYP) 5.396.009 oy ile %19,2 oranında, dördüncü sırada Demokratik Sol Partinin (DSP) 4.118.025 oy ile %14,6 oranında, beşinci sırada Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) 3.011.076 oy ile %10,7 oranında, altıncı sırada Milliyetçi Hareket Partisinin (MHP) 2.301.343 oy ile %8,2 oranında, yedinci sırada Halkın Demokrasi Partisinin (HADEP) 1.171.623 oy ile %4,2 oranında, sekizinci sırada Yeni Demokrasi Hareketinin (YDH) 133.889 oy ile %0,5 oranında, dokuzuncu sırada Millet Partisinin (MİLLET PARTİSİ) 127.630 oy ile %0,5 oranında, onuncu sırada Yeniden Doğuş Partisinin 95.484 oy ile %0,3 oranında, on birinci sırada İşçi Partisinin (İP) 61.428 oy ile %0,2 oranında, on ikinci sırada Yeni Partinin (YP) 36.853 oy ile %0,1 oranında oy aldığı görülür (Milletvekili Genel Seçim Arşivi (t.y.)) Türkiye geneline baktığımızda %10 barajını aşan siyasi parti sayısı beş adettir. Partilerin aldıkları oy oranlarına göre sıralamalarına bakıldığında;

1.Refah Partisi (RP)	6.012.450 oy	158 milletvekili
2. Doğru Yol Partisi (DYP)	5.396.009 oy	135 milletvekili
3. Anavatan Partisi (ANAP)	5.527.288 oy	132 milletvekili
4. Demokratik Sol Parti (DSP)	4.118.025 oy	76 milletvekili
5. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	3.011.076 oy	49 milletvekili

Refah Partisinin yapılan seçimden birinci parti olarak çıktığı, ancak rakibi olan iki muhalefet partisi ile aralarında çok az oy farkının olduğu, mecliste üçte iki oy çokluğunu sağlayabilmek amacıyla mutlak koalisyona gidilmesi gerektiği veya azınlık hükümeti kurulması gerektiği açıkça ortadadır.

2.2.4. 1995 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Tablo 4

1995 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	5.737
	Oy Oranı	%9,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	10.032
	Oy Oranı	%17,3
	Kazandığı MV Sayısı	1
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	8.826
	Oy Oranı	%15,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	15.549
	Oy Oranı	%26,9
	Kazandığı MV Sayısı	1
Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)	Alınan Oy Sayısı	3.761
	Oy Oranı	%6,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	248
	Oy Oranı	%0,4

	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	4.479
	Oy Oranı	%7,7
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi (MİLLET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	494
	Oy Oranı	%0,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Refah Partisi (RP)	Alınan Oy Sayısı	7.643
	Oy Oranı	%13,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeni Demokrasi Hareketi (YDH)	Alınan Oy Sayısı	494
	Oy Oranı	%0,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeniden Doğuş Partisi (YDP)	Alınan Oy Sayısı	471
	Oy Oranı	%0,8
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeni Parti (YP)	Alınan Oy Sayısı	183
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

1995 yılı Seçim Çevresine Göre Milletvekili Genel Seçim Sonuçlarında Ardahan İline bakıldığında birinci sırada Doğruiyol Partisinin (DYP) 15.549 oy ile %26,9 oranında, ikinci sırada Cumhuriyet Halk Partisinin (CHP) 10.032 oy ile %17,3 oranında, üçüncü sırada Demokratik Sol Partinin (DSP) 8.826 oy ile %15,2 oranında, dördüncü sırada Refah Partisinin (RP) 7.643 oy ile %13,2 oranında, beşinci sırada Anavatan Partisinin (ANAP) 5.737 oy ile %9,9 oranında, altıncı sırada Milliyetçi Hareket Partisinin (MHP) 4.479 oy ile 7,7 oranında, yedinci sırada Halkın Demokrasi Partisinin (HADEP) 3.761 oy ile %6,5 oranında, sekizinci sırada Millet Partisinin (MİLLET PARTİSİ) ve Yeni Demokrasi Hareketinin (YDH) 494 oy ile %0,9 oranında, dokuzuncu sırada Yeniden Doğuş Partisinin 471 oy ile %0,8 oranında, onuncu sırada İşçi Partisinin (İP) 248 oy ile

%0,4 oranında, on birinci sırada Yeni Partinin (YENİ PARTİ) 183 oy ile %0,3 oranında demokrasiye katılım sağladığı görülmektedir.

1. Doğru Yol Partisi (DYP)	15.549 oy	1 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	10.032 oy	1 milletvekili
3. Refah Partisi (RP)	7.643 oy	0 milletvekili

Ardahan genelinde oy kullanan 59.120 seçmen sayısının içinde 12 farklı fikri benimseyen ve siyasi oluşuma destek veren seçmen kitlesinin varlığı, bize siyasi kültürün bütünleşmiş olmadığı izlenimini vermektedir. Siyasi kültürün bütünleşmiş olması siyasi katılma için önemlidir. Bütünleşmeyen kültürlerde toplumun birden çok siyasi kültürü içinde barındırdığı görülür. Farklı siyasi kültürle yoğrulan toplumlarda bölünmeler olmaktadır. Bu durum sonucunda ise ortaya birbirinden değişik katılma biçimlerinin çıkması olağandır (Baykal, 1970: 129). Böylece siyasi sistemin ve siyasi katılımının tabanını genişler. Bu durum siyasi katılımın meşruluğu ve demokratikliği anlamında olumlu olmakla birlikte siyasi istikrar bakımından Türkiye geneli ile paralellik arz etmez. Üç siyasi partinin %10 barajını aşmasına rağmen Ardahan milletvekili sayısının 2 olması sebebiyle Türkiye genelinde birinci siyasi parti olma özelliğini taşıyan Refah Partisi Ardahan'dan TBMM'ye temsilci gönderememiştir. Yine Türkiye genelinde ikinci siyasi parti olan Anavatan Partisi Ardahan'da %10 barajını aşamamıştır.

Kalaycıoğlu'na (1983: 2) göre, siyasi sistemden faydalanmak isteyen halk yığınlarının yirminci yüzyılda artış gösterdiğini belirtir ve siyasi otoritenin buyruklarını, değiştirilmesi imkânsız olan bir düşünce diye kabullenen bir kenarın yerini, karar alınmasında çabaları olan, başvuruda bulunan, yasal yollardan hukuk dairelerinde hakkını arayan, oy kullanan, işi bırakmaya ve ya yavaşlatma eyleminde bulunan ve direniş yapan, seçim kampanyalarında pankart taşımaktan slogan söylemeye kadar çeşitli faaliyetlerde bulunan bir kenar oluşmuştur". Oluşan bu bilinçli siyasi taban, siyasi katılımın tabanını genişletir fakat amaçlar çoğaldığı için seçmenin siyasi eğilimi çok daha çeşitlilik arz eder. Ardahan seçmenininin 12 ayrı siyasi görüş benimseyen siyasi partiye çeşitli sayılarda oy verdiği göz önünde bulundurulduğunda, siyasi katılımın tabanının genişlediği, amaçların, düşüncelerin çoğaldığı fikri doğrulanmaktadır. Bunun yanı sıra 1994 yılında yaşanan ekonomik krizin neden olduğu maddi ve manevi olumsuz sonuçların ve siyasi istikrarsızlığın seçmen davranışında etkili olduğu düşünülmektedir.

2.3. 1999 GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU VE YAŞANAN 1998-1999 EKONOMİK KRİZİ

1996 yılında ekonominin gidişatını, Erbakan Hükümetinin hazırladığı VII’nci beş yıllık kalkınma planı ile Çillerin gayretleriyle Gümrük Birliğine girilmesi belirlemiştir. IMF ile aramızda yapılan Stand-By anlaşması bitmiş, bu yaşananlar nedeniyle 1995’te % 65,5 civarında olan enflasyon 1996 yılının sonuna gelindiğinde ise % 84,9’a çıkmıştır. Avrupa Birliği ile aramızda gümrük sıfır olduğu için toplam harcamalar artmış, ihracat ise daha az artmıştır. Erbakan hükümeti ve ordu arasında sürtüşmeler başlamıştır. İrticai faaliyetlerin artması, İmam Hatip, 8 yıllık eğitim, PKK gibi konular sürekli gündemi meşgul etmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları ve Türk Ordusunun yetkilileri, laikliği vurgulayarak hükümeti uyarmıştır. 28 Şubatta alınan kararların etkisiyle ne yazık ki sivil darbe şeklinde adlandırılan durum Temmuz’da gerçekleşmiş ve hükümet düşürülmüştür. (Toruk, 2005: 495).

Yeni hükümeti kuran Mesut Yılmaz ve Bülent Ecevit ekonomide enflasyon karşıtı kararlarını uygulamış, Türk Ticaret Bankasının 1998’in Kasım ayında özelleştirilmesi ardında Cumhuriyet Halk Partisinin hükümete destek vermemesi hükümetin düşmesine neden olmuş, Asya devletlerinde 1998 yılında meydana gelen kriz Ağustos’ta Rusya’da tekrar kendini göstermiştir. Dünyada üretim ve ticarete oluşan daralma Türkiye’yi de etkilemiştir. Ülkeden risk nedeniyle altı milyar dolar para çıkmış, 18 Nisan seçimlerine kadar 16 Ocak 1999’da Bülent Ecevit’in azınlık hükümeti kurulmuştur. Ecevit Döneminde Abdullah Öcalan Kenya’da yakalanmış, Ardından 18 Nisan’da yapılan seçim sonucunda Demokratik Sol Parti-Milliyetçi Hareket Partisi-Anavatan Partisi hükümeti kurmuştur. Bankacılık özel bir yapıya kavuşturularak Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kurulmuş, Marmara Bölgesinde 17 Ağustos 1999’da, 7.4 şiddetinde bir deprem meydana gelmiştir. Deprem yuvalarla birlikte ekonomiyi de yıkmıştır. Bu bölge ülke sanayisinin merkezidir. Devlet Planlama Teşkilatının belirlediğine göre bu depremin bilançosu 10 milyar olmuştur. (Akpınar, 2009).

Sadettin Tantan'ın ortaya çıkardığı ekonomik yolsuzluklar, piyasaya sürülen 10 milyon TL'lik banknot önemli olaylardandır. Asya Ülkelerinde yaşanan krizin etkisiyle ülkeden sıcak para çıkışı devam etmiş ve ülke döviz sıkıntısı çekmeye başlamıştır. İç borçlar hazineyi zor durumda bırakmış ve ne yazık ki Düzce'de Kasım 1999'da yeni bir deprem olmuş ve ekonomi bir yılda iki kez sarsılmıştır. Aralık ayında tekrar Stand-By anlaşması imzalanmıştır.

Enflasyonu düşürmek için Merkez Bankasınca birtakım politikalar uygulanmış, IMF'ye, ciddi maliye politikası uygulanacağını belirten bir niyet mektubu verilmiştir. Enflasyonun düşürüleceği vaat edilmiş, niyet mektubunun kamuoyuna açıklanması mali piyasaları olumlu yönde etkilemiştir. Endeks işlem hacmi artmış, Borsa'da 11467 oranında tarihi rekor kırılmıştır. Kasım 2000'de meydana gelen Bankacılık kurumundaki yolsuzluk olayları neden ile bu kuruma duyulan güven azalmış, insanlar paralarını bu kurumlardan almış ve yastık altı etmiş, bu nedenle bankalarda açık oluşmuş ve bu açığı kapatmak amacıyla döviz toplamıştır. Bu güvensiz ortam nedeniyle yabancı yatırımcılar ülkeden ayrılmış, tüm bu gelişmeler ülkede siyasi çalkantılara da yol açmıştır. Ekonomik ve siyasi istikrarsızlık 1999 seçimlerine de tesir etmiştir (Politikakademi, 2011).

2.4. 1999 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.4.1. 1999 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

Tablo 5

1999 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	1999 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	75.332
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	63.189
KATILIM ORANI	%83,9
GEÇERLİ OY SAYISI	59.899
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	108
Toplam GEÇERLİ OY SAYISI	60.007
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.4.2. 1999 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

Tablo 6
1999 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	1999 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	37.495.217
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	32.656.070
KATILIM ORANI	%871
GEÇERLİ OY SAYISI	31.119.242
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	65.254
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	31.184.496
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

1999 yılına gelindiğinde artık Ardahan İlinin ikinci genel seçime, %83,9 oranında tecrübeli bir katılım sağladığı görülmektedir. 1995 yılındaki kayıtlı seçmen sayısı 81.705 iken oy kullanan seçmen sayısı 59.120 yani %72,4'lük katılım sağlayan Ardahan'ın 1999 seçiminde kayıtlı seçmen sayısının 75.332'ye düşmesine rağmen 63.189 kişinin oy kullanması sonucunda sadece beş yıl sonra yapılan seçime %83,9'luk katılım sağlar. Bu durum bize Ardahan'da siyasal kültürün varlığını işaret eder. Çal'a (2006: 8) göre, siyasal kültür, bireyin, hemen hemen tüm toplumlarda siyasal olarak kabul gören hükümet, meclis, anayasa, sivil toplum örgütleri, seçmen, siyasal erk, demokrasi, oy kullanma, kamu yönetimi gibi saymakla bitiremeyeceğimiz siyasal misyon yüklenmiş kavramlara dair edindiği, biriktirdiği, davranışa dönüştürdüğü bilgilerin bütünüdür.

Siyasal kültürün bütünleşmiş olması siyasal katılma için önemlidir. Bütünleşmeyen kültürlerde toplumun birden çok siyasal kültürü içinde barındırdığı görülür. Farklı siyasal kültürle yoğrulan toplumlarda bölünmeler olmaktadır. Bu durum sonucunda ise ortaya birbirinden değişik katılma biçimlerinin çıkması olağandır (Baykal, 1970: 129). Bunun sonucunda ise siyasal sistemin ve siyasal katılımının tabanı genişler.

Bu bağlamda 1999 yılında yapılan genel seçime Ardahan'dan %83,9'luk katılımın gerçekleştirildiğinden yola çıkılarak seçim sonuçları değerlendirildiğinde seçmenin devlet, meclis, hükümet, siyasal parti, kamu yönetimi, sivil toplum örgütleri, dernek,

siyasal erk, demokrasi, seçmen, anayasa gibi terimler hakkındaki bilgisinin, görgüsünün, alışkanlıklarının, yaklaşımlarının, tutum ve davranışlarının bir önceki seçime oranla gelişim gösterdiğini, bilinçli davranan siyasal kültürü oluşan bir seçmen kitlesinin varlığını ayrıca Baykal'ın ifade ettiği gibi toplumun farklı siyasal kültürlere bölündüğünü ve bunun yanında siyasal toplumsallaşmada da buna paralel bir farklılaşma olduğundan Türkiye geneli ile farklılık arz eden değişik siyasal tercihlerinden hareketle Ardahan'da bulunan seçmenin birden çok kültürel yapıya sahip olduğu söylenilebilir.

2.4.3. 1999 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Tablo 7

1999 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	4.112.929
	Oy Oranı	%13,2
	Kazandığı MV Sayısı	86
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	2.716.094
	Oy Oranı	%8,7
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	6.919.670
	Oy Oranı	%22,2
	Kazandığı MV Sayısı	136
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	3.745.417
	Oy Oranı	%12
	Kazandığı MV Sayısı	85
Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)	Alınan Oy Sayısı	1.482.196
	Oy Oranı	%4,7
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	57.607
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
	Alınan Oy Sayısı	5.606.583

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Oy Oranı	% 18
	Kazandığı MV Sayısı	129
Millet Partisi (MİLLET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	79.370
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Fazilet Partisi (FP)	Alınan Oy Sayısı	4.805.381
	Oy Oranı	% 15,4
	Kazandığı MV Sayısı	111
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	456.353
	Oy Oranı	% 1,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Barış Partisi (BP)	Alınan Oy Sayısı	78.922
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrasi ve Barış Partisi (DBP)	Alınan Oy Sayısı	24.620
	Oy Oranı	%0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Değişen Türkiye Partisi (DEPAR)	Alınan Oy Sayısı	37.175
	Oy Oranı	%0
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	92.093
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Türkiye Partisi (DTP)	Alınan Oy Sayısı	179.871
	Oy Oranı	%0,6
	Kazandığı MV Sayısı	-
Emek Partisi (EMEP)	Alınan Oy Sayısı	51.756
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
	Alınan Oy Sayısı	127.174

Liberal Demokrat Parti (LDP)	Oy Oranı	%0,4
	Kazandığı MV Sayısı	-
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	Alınan Oy Sayısı	248.553
	Oy Oranı	%0,8
	Kazandığı MV Sayısı	-
Sosyalist İktidar Partisi (SİP)	Alınan Oy Sayısı	37.680
	Oy Oranı	%0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeniden Doğuş Partisi (YDP)	Alınan Oy Sayısı	44.787
	Oy Oranı	%0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.4.4. 1995 ve 1999 Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

1995 yılı Türkiye Geneli Genel Seçim Sonuçları:

1.Refah Partisi (RP)	6.012.450 oy	158 milletvekili
2.Anavatan Partisi (ANAP)	5.527.288 oy	132 milletvekili
3.Doğru Yol Partisi (DYP)	5.396.009 oy	135 milletvekili
4.Demokratik Sol Parti (DSP)	4.118.025 oy	76 milletvekili
5.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	3.011.076 oy	49 milletvekili

1999 yılı Türkiye Geneli Genel Seçim Sonuçları:

1.Demokratik Sol Parti (DSP)	6.919.670 oy	136 milletvekili
2.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.606.583 oy	129 milletvekili
3.Fazilet Partisi (FP)	4.805.381 oy	111 milletvekili
4.Anavatan Partisi (ANAP)	4.122.929 oy	86 milletvekili
5.Doğru Yol Partisi (DYP)	3.745.417 oy	85 milletvekili

1995 yılı genel seçimlerinde Refah Partisi birinci sırada, Anavatan Partisi ikinci sırada Doğru Yol Partisi ise üçüncü sırada yer almasına rağmen Türkiye genelinde seçmenin 1999 seçiminde ilk üç sıraya Demokratik Sol Parti (DSP), Milliyetçi Hareket Partisi

(MHP) ve Fazilet Partisini (FP) oturttuğu görülür. 1995'te sağ görüşlü ve muhafazakâr bir parti olan Refah Partisi %21.4 oranla 158 milletvekili çıkarırken 1999 seçiminde sol görüşlü bir parti olan Demokratik Sol Parti (DSP) %22,2 ile 136 milletvekili çıkararak birinci parti olur.

2.4.5. 1999 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Tablo 8
1999 Yılı Seçim Çevresi Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	9.786
	Oy Oranı	%16,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	6.480
	Oy Oranı	%10,7
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	12.095
	Oy Oranı	%20,2
	Kazandığı MV Sayısı	1
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	12.913
	Oy Oranı	%21,5
	Kazandığı MV Sayısı	1
Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)	Alınan Oy Sayısı	4.706
	Oy Oranı	%7,8
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	154
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	4.897
	Oy Oranı	%8,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	206

(MİLLET PARTİSİ)	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Refah Partisi (RP)	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeni Demokrasi Hareketi (YDH)	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeniden Doğuş Partisi (YDP)	Alınan Oy Sayısı	222
	Oy Oranı	%0.4
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yeni Parti (YP)	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

1. Doğru Yol Partisi (DYP)	12.913 oy	1 milletvekili
2. Demokratik Sol Parti(DSP)	12.095 oy	1 milletvekili
3. Anavatan Partisi(ANAP)	9.786 oy	0 milletvekili

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Türkiye genelinde 1995 Yılı Genel Seçimlerinde Kayıtlı Seçmen Sayısı 34.155.981 iken oy kullanan seçmen sayısı 29.101.467'dir ve %85,2 oranında oy kullanıldığı görülmüştür. 1999 Genel seçimlerinde Kayıtlı Seçmen Sayısı 37.495.217 ve oy kullanan seçmen sayısı 32.656.070'e çıkarak %87,1 oranında oy kullanılmıştır ve söz konusu seçime katılım oranı gözle görülür oranda hem Türkiye genelinde hem Ardahan özelinde artış göstermiştir. Ayrıca Ardahan 1995 seçiminde Türkiye genelinde birinci sırada başarılı olan siyasi partiye değil de muhalefet partiye oy verirken, 1999 seçimlerinde bir milletvekilini Demokratik Sol Parti'den çıkararak sol eğilimli siyasi düşünce istikrarını devam ettirmiştir. Bu kez adeta Türkiye geneli Ardahan ili ile paralel bir fikri harekete destek vermiştir. Ardahan siyasi mutaassıplığını korurken Türkiye geneli siyasi düşüncesinin Refah Partisi gibi sağ muhafazakâr bir partiden Demokratik Sol Parti gibi sol liberal bir partiye evrilmesi dikkat çekicidir.

Büyük Birlik Partisinin (BBP) Milliyetçi Hareket Partisinden (MHP) bölünerek ayrılması ilginç bir şekilde Türkiye genelinde ve Ardahan özelinde Milliyetçi Hareket Partisine oy kazandırmıştır. 1995 seçiminde %8,2 ile %10 barajını geçemeyen MHP 1999 seçiminde %18 oranında bir katılım ile TBMM'ye yurt genelinden 129 milletvekili gönderir. Bu oran Ardahan'da 1995'te %7,7 iken 1999'da %8,2'ye yükselir. Yine Refah Partisinin kapatılıp Fazilet Partisinin (FP) açılması ile Refah Partisinin (RP) 1995 yılı seçiminde elde ettiği %21,4'lük başarı yerini Fazilet Partisi (FP) ile %15,4'e bırakır. Bu ölçek Ardahan'da 1995 yılı seçiminde Ref ah Partisinde % 13,2 iken 1999 seçiminde Fazilet Partisinde %8'e düşerek negatif bir eğilim gösterir.

Doğru Yol Partisinin oy potansiyeline bakıldığında; 1995 seçiminde Ülke genelinde %19,2 ile TBMM'ye 135 milletvekili göndererek ikinci sırada yerini alır. Bu oran Ardahan'da %26,9 oranında 1 milletvekili olarak kendini gösterir. 1999 seçimlerinde ise Türkiye genelinde %12 ile 85 milletvekili çıkararak 5. sıraya düşen Doğru Yol Partisi Ardahan'da %21,5 ile 1 milletvekili çıkarır ve birinci sıradaki yerini korur.

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 1995 seçiminde %10,7 oranında katılım ile Türkiye genelinde 49 milletvekili çıkarırken 1999 seçiminde %10 barajını aşamaz. Mecliste temsil yetkisini bir başka sol parti olan Demokratik Sol Partiye (DSP) bıraktığı düşünülmektedir. Benzer durum Ardahan seçmeni için de geçerli olmuş gibidir çünkü bu defa Demokratik Sol Parti ikinci parti olarak 1 milletvekili çıkarmıştır.

Anavatan Partisine gelince 1995 seçimlerinde Türkiye genelinde %19,6 oranında oy ile 132 milletvekili çıkararak ikinci siyasi parti olma özelliğini taşıırken 1999 seçimlerinde bu oran %13,2'ye düşer ve 86 milletvekili ile ancak dördüncü sıraya yerleşir. Anavatan Partisinin kaybettiği oyların Milliyetçi Hareket Partisine (MHP) kayarak MHP'nin 1995 yılındaki %8,2 oranındaki oyunun 1999 yılında %18'e yükselmesi sonucunun MHP'ye 129 milletvekili kazandırdığı değerlendirilmektedir. MHP Ardahan özelinde ise %8 oranındaki oyunu 1995 ve 1999 seçimlerinde sürdürmüştür. Bu bilgiler ışığında Ardahan'da 1995 seçimlerinde olduğu şekilde 1999 seçimlerinde de gönüllü ve olağan siyasal katılım türlerinin gerçekleştiği söylenebilir. Bunun yanında çokta köklü olmayan yeni kurulan partilerinde Ardahan'dan belli düzeyde oy aldıkları 1995 ve 1999 seçimleri

göz önüne alındığında görülmektedir. Bu duruma dayanarak Ardahan’da bir başka siyasal katılım türü olan bireysel siyasal katılım olduğu söylenebilir.

2.5. 2002 YILI GENEL SEÇİMİNDEN ÖNCE TÜRKİYE’NİN GENEL DURUMU VE YAŞANAN 2001 YILI EKONOMİK KRİZİ

Kamusal harcamaları azaltmak amacıyla Ecevit’in Başbakanlığındaki hükümet memur atamalarını durdurmuş, Hazine Müsteşarlığınca verilen onay ile kamu kurumları dış kredi almış ve 2000 yılı mali krizi ekonomik olarak güvensizliğe neden olmuştur. Kamu bankaları kaynak kıtlığı çekmiş, söz konusu kıtlığı atlatabilmek için Hazine 6,750 milyon dolar kadar tahvil satmış, enflasyon %30’dan aşağıya düşmüştür. Geçmiş krizlerin etkisi sürdüğünden döviz sıkıntısı sürmüş ve cari acık artmıştır. Ödenmesi gereken borçların günü gelmiş, ülkede ekonomiye güven kalmamış ve yeniden kriz havası oluşmuştur. Bunun nedeni ise STAND-BY anlaşmasının akabinde başlayan istikrar programıdır. Döviz kuru nedeniyle cari işlem açığı tarihi rekorla 9.8 milyar dolara çıkmış, yabancı bankalarca vadesi dolmamış krediler geri çekilmeye başlanınca faiz göklere çıkmıştır. 22 Kasım 2000 tarihinde “Kara Çarşamba” diye adlandırılan para krizi patlamış, ödeme sıkıntısı çeken bankaların vadesi gelmeyen kredileri geri çekmesi sonucunda, iç pazar daralınca bu sonuçlar ortaya çıkmıştır (Akpınar, 2009).

Tüm bu negatif gelişmelerin sonucunda 19 Şubat 2001 tarihinde yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında yaşanan tartışmanın basına yansımaları sonucunda ekonomi birbirine girmiş, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası endeksi %14,6 oranında düşüş kaydetmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasından çekilen dövizler sebebiyle, 5,3 milyar dolar döviz azalmış ve geriye 22,6 milyar dolar kalmıştır.

Gecelik faiz %7,500’e çıkmış, hazine %144 oranında borçlanmış, faizin yükselmesi denge oluşturmuş ve Türk Lirasından kaçıışı durdurmuştur. Basın hükümeti ağır bir şekilde eleştirmeye devam etmiş, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) onayıyla dövizde dalgalı kura geçmiş, sonuçta Türk Lirasının değerinde %40 dolayında azalma olmuştur. Devletin borcu 29 katrilyon TL artmıştır. 685.500 TL olan Amerikan Doları, 920.000 TL olmuş, döviz borcu olan herkes ciddi sıkıntı yaşamıştır. Esnaf batmış, işsizlik artmıştır. Dr. Kemal Derviş krizi çözmek üzere

ekonominin başına getirilmiştir. Kemal Derviş 14 Mart 2001’de 3 aşamadan oluşan kurtuluş planını açıklamıştır. Bunlar, bankacılık sektörü ile ilgili tedbirlerin alınması, döviz kuruna ve faizlere kararlılık kazandırılması, ekonomiye dair dengelerin sil baştan planlanmasıdır. Derviş’e göre bankacılık sektörü güçlendirilirse enflasyon düşer. Vakit geçirilmeden IMF’ye niyet mektubu verilmiştir. Mektupta iktisadi yönden etkinlik sağlayacak kanuni yenilikler yapılacağı, enflasyonla mücadele edileceği, gelir dağılımında adaletin tesis edileceği ve büyüme ortamına sürdürülebilirlik kazandırılacağı vaat edilmiştir. Hemen arkasından Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden Derviş Kanunu adıyla bilinen temel olarak özelleştirmeye ve rekabetin artırılmasına yönelik 15 adet kanun geçirilir. Bu kanunların en önemli olanları şöyle sıralanabilir. Şeker, Bankalar, Vergi, Telekom, Türk Sivil Havacılık, Elektrik Piyasası, Sendika ve Hazneye ait olan arazilerle ilgili kanunlardır. (Politikakademi, 2011).

Birçok bakanın istifa etmesine neden olan bu kanunların çıkma ve uygulama aşamalarıdır. Kemal Derviş’in planları ülkede ekonomik olarak istikrarı sağlamış, 2001 yılında ilk altı ayda ihracat %13 artmıştır. İthalatta %16 oranında daralma meydana gelmiş, turizmin geliri artmış, dış ticaret açığında ve cari açıda ise azalma oluşmuştur. Ülkede istikrar sağlanmış fakat basının hükümeti eleştirmeye devam etmesi, Irak Savaşından önce hükümetin Amerika Birleşik Devletlerini desteklememesi, hükümetin içinde hükümete karşı gurupların planları, erken genel seçime sebep olmuştur. Erken seçimin hem ekonomik hem de siyasi kaosa bir son vermesini ümit eden seçmenin, kurtarıcı olabilecek yeni isimler ve yeni söylemler arayışında olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle ekonomi ve sosyal refah konularında vaatler veren Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) henüz kurulmuş olmasına rağmen bünyesinde topladığı deneyimli siyasetçiler başarı elde etmeye yetmiştir. Seçimler sonucunda Adalet ve Kalkınma Partisi tek başına iktidar olmuştur (Toruk, 2005: 495).

2.6. 2002 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.6.1. 2002 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 9

2002 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	2002 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	78.544
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	59.153
KATILIM ORANI (%)	%75,3
GEÇERLİ OY SAYISI	57.175
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	197
Toplam GEÇERLİ OY SAYISI	57.372
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.6.1. 2002 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 10

2002 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	2002 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	41.407.027
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	32.768.161
KATILIM ORANI (%)	%79,1
GEÇERLİ OY SAYISI	31.414.748
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	114.035
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	31.528.783
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

2002 yılı Türkiye genelinde kayıtlı seçmen sayısına baktığımızda 1999 yılında 37.495.217 olan seçmen sayısının, 41.407.027'a çıktığı görülür. Oy kullanan seçmen sayısı ise 1999 yılında 32.656.070 iken 2002 yılında çok az bir artış göstererek 32.268.161 olur. Kayıtlı seçmen sayısının artmasına rağmen katılım oranının %87,1'den %79,1'e düşmesi demokrasi açısından olumsuz değerlendirilse de seçim sonuçlarında ülkede birlik ve beraberliğin sağlandığı görülür.

Eroğul'a (1999: 275) göre, devletin bekasını sağlamak amacıyla nispeten de olsa yapması zorunlu olan üç ana görevi mevcuttur. İlk olarak toplumun ortak çıkarlarına hizmeti sağlayabilmek için siyasal otoriteyi buna mecbur etmek gerekir. Bu mecburiyeti oluşturmanın yolu ise toplu katılımı sağlamayla mümkün hale gelir. İkinci işlevi, üretim ilişkilerinin sürdürülmesi ve geliştirilmesinde başat rol oynayan hâkim sınıf lehine hizmet sunmaktır. Dolayısıyla bu sınıfın siyasal katılımı toplumsal güvencenin oluşmasını sağlar. Son işlevi de varlığını garanti altına alması ve üstün kılmasıdır Ülke genelinde yaşanan tüm olumsuz olaylara rağmen devletin bekası için milletin birlik ve beraberliği tesis ettiği düşünülmektedir.

Türkiye'nin siyasi havasındaki bu durum Ardahan iline de aşağı yukarı aynı oranda yansımıştır. 1999 seçiminde 75.332 olan kayıtlı seçmen sayısı 2002 yılında 78.544'e çıkmasına rağmen oy kullanan seçmen sayısının 63.119'dan 59.153'e düşmesi katılım oranının da %83,9'dan %75,3'e düşmesine neden olsa da Ardahan'dan çıkan milletvekillerinin mensup olduğu siyasi partilerin Türkiye geneli ile paralellik oluşturduğu söylenebilir.

2.6.2. 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Tablo 11

2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	10.808.229
	Oy Oranı	%34,3
	Kazandığı MV Sayısı	363
Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	1.618.467
	Oy Oranı	%5,1

	Kazandığı MV Sayısı	-
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	6.113.352
	Oy Oranı	%19,4
	Kazandığı MV Sayısı	178
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	384.009
	Oy Oranı	%1,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	3.008.942
	Oy Oranı	%9,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	159.843
	Oy Oranı	%0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	2.635.787
	Oy Oranı	%8,4
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi (MİLLET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	68.271
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	322093
	Oy Oranı	%1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	89.331
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	Alınan Oy Sayısı	106.023
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik halk partisi (DEHAP)	Alınan Oy Sayısı	1.960.660
	Oy Oranı	%6,2
	Kazandığı MV Sayısı	-

Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	150.482
	Oy Oranı	%0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Genç Parti (GENÇ PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	2.285.598
	Oy Oranı	%7,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	59.180
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	785.489
	Oy Oranı	%2,5
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.6.3. 2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 12

2002 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	6.746
	Oy Oranı	%11,8
	Kazandığı MV Sayısı	1
Anavatan Partisi (ANAP)	Alınan Oy Sayısı	3.799
	Oy Oranı	%6,6
	Kazandığı MV Sayısı	-
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	12.561
	Oy Oranı	%21,9
	Kazandığı MV Sayısı	1
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	1.118
	Oy Oranı	%1,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi	Alınan Oy Sayısı	10.308

(DYP)	Oy Oranı	% 18
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	1.002
	Oy Oranı	% 1,7
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	5.053
	Oy Oranı	% 8,8
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi (MİLLET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	284
	Oy Oranı	% 0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	669
	Oy Oranı	% 1,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	145
	Oy Oranı	% 0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	Alınan Oy Sayısı	200
	Oy Oranı	% 0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Halk Partisi (DEHAP)	Alınan Oy Sayısı	9.142
	Oy Oranı	% 15,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	353
	Oy Oranı	% 0,6
	Kazandığı MV Sayısı	-
Genç Parti (GENÇ PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	1.203
	Oy Oranı	% 2,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	102
	Oy Oranı	% 0,2

	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	1.476
	Oy Oranı	%2,6
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.6.4. 1999 ve 2002 Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

1999 Yılı Genel Seçim Sonuçları:

1.Demokratik Sol Parti (DSP)	6.919.670 oy	136 milletvekili
2.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.606.583 oy	129 milletvekili
3.Fazilet Partisi (FP)	4.805.381 oy	111 milletvekili
4.Anavatan Partisi (ANAP)	4.122.929 oy	86 milletvekili
5.Doğru Yol Partisi (DYP)	3.745.417 oy	85 milletvekili

2002 Yılı Genel Seçim Sonuçları:

1.Adalet ve Kalkınma Partisi	10.808.229 oy	363 milletvekili
2.Cumhuriyet Halk Partisi	6.113.352 oy	178 milletvekili
3.Bağımsızlar	314.251 oy	9 milletvekili

Seçim sonucunda göre, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Türkiye genelinde bulunan sağ görüşlü partilerin nerdeyse tamamının oylarını kendi bünyesinde toplamıştır. Bunun sonucunda ise uzun zamandan beridir siyasi istikrarın sağlanamadığı Türkiye'de, koalisyona gidilmeden bir hükümet kurulabileceği sonucuna varılmıştır. Türkiye'de siyasi istikrarın sağlanabilmesi amacıyla adeta bir gelecek planı oluşturulmuştur. Türkiye genelinde seçmen kitlesi gerek ekonomik gerekse siyasal olarak istikrarı sağlayabilmek amacıyla Adalet ve Kalkınma Partisi'ne (AKP) tam destek vermiştir. Bu durum Ardahan seçmenine de olduğu gibi yansımıştır. %21,9 oranla Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) bir milletvekili çıkarırken Adalet ve Kalkınma Partisi %11,8 oranla diğer milletvekilini çıkarmıştır. 2002 genel seçiminde Ardahan'ın siyasi duruşu Türkiye'nin siyasi duruşu ile

paralellik arz etmiştir. Ülke genelinde ekonomik ve siyasi olarak istikrar sağlanmak istenildiği ortaya konulmuştur.

2.7. 2007 YILINDA TÜRKİYE’DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.7.1. 2007 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

Tablo 13

2007 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	2007 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	68.828
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	56.553
KATILIM ORANI (%)	%82,17
GEÇERLİ OY SAYISI	55.606
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	343
Toplam GEÇERLİ OY SAYISI	55.949
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.7.2. 2007 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

Tablo 14

2007 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	2007 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	42.799.303
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	36.056.293
KATILIM ORANI (%)	%84,2
GEÇERLİ OY SAYISI	34.822.907
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	226.784
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	35.049.691
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

2.7.3. 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Tablo 15

2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	16.327.291
	Oy Oranı	46,6
	Kazandığı MV Sayısı	341
Aydınlık Türkiye Partisi (ATP)	Alınan Oy Sayısı	100.982
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	7.317.808
	Oy Oranı	%20,9
	Kazandığı MV Sayısı	112
Emek Partisi (EMEP)	Alınan Oy Sayısı	26.292
	Oy Oranı	%0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	5.001.869
	Oy Oranı	%14,3
	Kazandığı MV Sayısı	71
Halkın Yükselişi Partisi (HYP)	Alınan Oy Sayısı	179.010
	Oy Oranı	%0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	35.364
	Oy Oranı	0,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	Alınan Oy Sayısı	52.055
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	1.898.873
	Oy Oranı	%0,3
	Kazandığı MV Sayısı	-

Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	182.095
	Oy Oranı	%0,5
	Kazandığı MV Sayısı	-
Genç Parti (GENÇ PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	1.064.871
	Oy Oranı	%3
	Kazandığı MV Sayısı	-
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	79.258
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	820.289
	Oy Oranı	%2,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	128.148
	Oy Oranı	%0,4
	Kazandığı MV Sayısı	-
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	1.835.486
	Oy Oranı	%5,24
	Kazandığı MV Sayısı	26

Kaynak: YSK, 2019

2.7.4. 2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 16

2007 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	22.713
	Oy Oranı	%40,6
	Kazandığı MV Sayısı	1
Aydınlık Türkiye Partisi (ATP)	Alınan Oy Sayısı	745
	Oy Oranı	%1,3
	Kazandığı MV Sayısı	-
	Alınan Oy Sayısı	18.066

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Oy Oranı	%32,3
	Kazandığı MV Sayısı	1
Emek Partisi (EMEP)	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	3.403
	Oy Oranı	%6,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkın Yükselişi Partisi (HYP)	Alınan Oy Sayısı	888
	Oy Oranı	%1,6
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	104
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP)	Alınan Oy Sayısı	130
	Oy Oranı	%0,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	1.785
	Oy Oranı	%3,2
	Kazandığı MV Sayısı	-
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	616
	Oy Oranı	%1,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Genç Parti (GENÇ PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	607
	Oy Oranı	%1,1
	Kazandığı MV Sayısı	-
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	791
	Oy Oranı	%1,4
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi	Alınan Oy Sayısı	478

(SADET PARTİSİ)	Oy Oranı	%0,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
İşçi Partisi (İP)	Alınan Oy Sayısı	436
	Oy Oranı	%0,8
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.7.5. 2002 ve 2007 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

2002 Yılı Türkiye Geneli Genel Seçim Sonuçları:

1.Adalet ve Kalkınma Partisi	10.808.229 oy	363 milletvekili
2.Cumhuriyet Halk Partisi	6.113.352 oy	178 milletvekili
3.Bağımsızlar	314.251 oy	9 milletvekili

2007 Yılı Türkiye Geneli Genel Seçim Sonuçları:

1.Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	16.327.291 oy	341 milletvekili
2.Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.001.869 oy	71 milletvekili
3.Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	7.317.808 oy	112 milletvekili
4. Bağımsızlar	1.835.486	26 milletvekili

2002 ile 2007 yılı genel seçimleri karşılaştırıldığında her iki seçim sonucunun paralellik arz ettiği gözlenmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ülke genelinde 16.327.291 oy alarak 341 milletvekili ile birinci sıraya, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) 7.317.808 oy alarak 112 milletvekili ile ikinci sıraya, Milliyetçi Hareket Partisi 5.001.869 oy alarak üçüncü sıraya yerleşir. MHP bir önceki seçime göre ciddi bir yükseliş göstererek 71 milletvekili çıkarır. Bu durum TBMM’de bulunan muhalefet parti sayısının, bir önceki döneme nazaran iki kat yükselmesi anlamını taşır. Dolayısı ile siyasi fikirlerin ve siyasal anlayışın arttığı daha demokratik bir ortamın oluşacağı, iktidar partisinin açık bir farkla lider konumunda olduğu, çok partili bir meclisin varlığından söz etmek mümkündür.

Ülke geneli ile Ardahan karşılaştırıldığında; Ardahan’da bulunan kayıtlı seçmen sayısı 2002 seçiminde 78.544 olduğu halde, 2007 yılında 68.828’e düşmüştür. Buna rağmen seçmenin katılım oranı 2002 yılında %75,3 iken 2007 yılında %82,2’ye yükselmiştir. İl

genelinde siyasal eğilim AKP lehine gelişme gösterir fakat sonuç değişmez iki milletvekilinden birinin AKP, diğerinin CHP'den seçildiği görülür. Kalaycıoğlu (1983: 10), karar alıcı otoriteye ulaşmayı, aldığı kararlarda etkili olmayı düşünen her bireyin mutlaka bir şekilde katılmayı gerçekleştireceğini vurgular.

Ardahan'da kayıtlı seçmen sayısı 2002 yılına oranla düştüğü halde seçime katılım oranının artması demokrasi açısından oldukça sevindiricidir. Katılma bütün siyasal normlarda halkın siyasal düzenle bütünleşmesini sağlayarak toplumda siyasal kültürün gelişmesine yardımcı olur. Hem de katılımın en önemli nedenlerinden olan karar alma sistemine etki eder (Öktem, 2004: 17). Ardahan'da siyasal karar alma mekanizmasını etkilemeye çalışan, bu mekanizmadan beklentileri ve talepleri olan ve bu durumu seçimlere katılarak davranışa dönüştüren %82,2 oranında bilinçli bir seçmen kitlesinden bahsetmek mümkündür.

5. 2011 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.7.6. 2011 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 17

2011 Yılı Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	2011 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	69.160
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	58.249
KATILIM ORANI (%)	84,22
GEÇERLİ OY SAYISI	56.618
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	154
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	56.772
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.7.7. 2011 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 18

2011 Yılı Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	2011 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	52.806.322
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	43.914.948
KATILIM ORANI (%)	%83,16
GEÇERLİ OY SAYISI	42.941.763
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	127.868
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	42.941.763
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

2.7.8. 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 19

2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	21.399.082
	Oy Oranı	%49,83
	Kazandığı MV Sayısı	327
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	11.155.972
	Oy Oranı	%25,98
	Kazandığı MV Sayısı	135
Emek Partisi (EMEP)	Alınan Oy Sayısı	32.128
	Oy Oranı	%0,07
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	5.585.513
	Oy Oranı	%13,01
	Kazandığı MV Sayısı	53
Büyük Birlik Partisi	Alınan Oy Sayısı	323.251

(BBP)	Oy Oranı	%0,75
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	15.222
	Oy Oranı	%0,04
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	108.089
	Oy Oranı	%0,25
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	279.480
	Oy Oranı	%0,65
	Kazandığı MV Sayısı	-
Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	64.006
	Oy Oranı	%0,15
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	543.454
	Oy Oranı	%1,27
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi (MP)	Alınan Oy Sayısı	60.716
	Oy Oranı	%0,14
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Eşitlik Partisi	Alınan Oy Sayısı	124.415
	Oy Oranı	%0,29
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	64.607
	Oy Oranı	%0,15
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi ve Muhafazakâr Parti	Alınan Oy Sayısı	36.188
	Oy Oranı	%0,08
	Kazandığı MV Sayısı	-
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	2.819.917
	Oy Oranı	%6,57

	Kazandığı MV Sayısı	35
--	---------------------	----

Kaynak: YSK, 2019

2.7.9. 2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 20

2011 Yılı Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	22.831
	Oy Oranı	%40,21
	Kazandığı MV Sayısı	1
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	17.476
	Oy Oranı	%30,78
	Kazandığı MV Sayısı	1
Emek Partisi (EMEP)	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	5.651
	Oy Oranı	%9,95
	Kazandığı MV Sayısı	-
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	1.666
	Oy Oranı	%2,9
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	45
	Oy Oranı	%0,07
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	395
	Oy Oranı	%0,77
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	439
	Oy Oranı	%0,77
	Kazandığı MV Sayısı	-

Türkiye Komünist Partisi (TKP)	Alınan Oy Sayısı	197
	Oy Oranı	%0,34
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	259
	Oy Oranı	%0,45
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	186
	Oy Oranı	%0,32
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Eşitlik Partisi	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	128
	Oy Oranı	%0,22
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkın Sesi Partisi	Alınan Oy Sayısı	309
	Oy Oranı	%0,54
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi ve Muhafazakar Parti	Alınan Oy Sayısı	101
	Oy Oranı	%0,17
	Kazandığı MV Sayısı	-
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	7.089
	Oy Oranı	%12,48
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.7.10. 2007 ve 2011 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

2007 Yılı Genel Seçim Sonuçları:

1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	16.327.291 oy	341 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	7.317.808 oy	112 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.001.869 oy	71 milletvekili
4. Bağımsızlar	1.835.486 oy	26 milletvekili

2011 Yılı Genel Seçim Sonuçları:

1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	21.399.082 oy	327 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	11.155.972 oy	135 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.585.513 oy	53 milletvekili
4. Bağımsızlar	2.819.917 oy	35 milletvekili

Türkiye genelinde 2011 yılı seçim sonuçlarına baktığımızda ise AKP'nin %49 oy oranıyla tek başına iktidar olmayı sürdürerek yurt genelinde 325 milletvekili çıkarmayı başarmıştır. CHP %25 oy oranıyla 135 milletvekili ile ana muhalefet partisi olarak kalmıştır. MHP ise %13 oy alarak 53 milletvekiliyle meclise girmiştir. Bağımsızlar ise %6,5 oy alarak ve 35 milletvekili ile meclise girmiştir.

Seçim sonrasında en önemli olayı ise CHP'den 2, MHP'den 1, BDP'den ise 5 tutuklu milletvekilinin YSK'nın " milletvekili olabilir, hiçbir sakınca yoktur" kararına rağmen serbest bırakılmamaları ve meclis kürsüsünden yemin etmemeleridir. CHP milletvekilleri meclis açılışına katılmalarına rağmen yemin etmeyerek tutuklu vekillerin serbest bırakılmamalarını protesto etmişler, BDP'li vekiller ise meclisi boykot etmişlerdir.

Uludere'de Askeri uçaklarında katıldığı operasyon sonucunda mazot kaçakçılığı yapmakta olan 35 köylünün hayatını kaybetmesine sebep olan hava saldırısı büyük oranda eleştiriye neden olmuştur. Genelkurmay eski Başkanı Orgeneral İlker Başbuğ, yapılmakta olan soruşturmaya istinaden tutuklanmıştır. Adliyeden çıkarken, "Türkiye Cumhuriyeti'nin 26. Genelkurmay Başkanı, terör örgütü kurmaktan ve yönetmekten tutuklanmıştır. Takdir yüce Türk milletindir" diyen İlker Başbuğ, Silivri cezaevine konulmuştur. Suriye tarafından Türk uçağı düşürülmüş, Afyonkarahisar'da askeri mühimmat deposunda iş kazası sonucu meydana geldiği bildirilen patlamada 25

askerimiz hayatını kaybetmiş, 15 asker ise yaralanmıştır. CHP Tunceli milletvekili Hüseyin AYGÜN, Tunceli-Ovacık Karayolunu kesen PKK'lılar tarafından kaçırıldıktan iki gün sonra serbest bırakılmıştır.

Ardahan'da AKP 22.283 oy alarak bir milletvekili, CHP 17.476 oy alarak bir milletvekili çıkarır ve Türkiye genel seçimi ile paralel bir tercih sergiler. Bireyin siyasal toplumsallaşması için çocukluk yaşlarında siyasal kültür etkisini göstermeye başlar. Siyasal kültüre ait olan semboller, afişler, sloganlar, siyasal görüşler, siyasal partiler, siyasal söylemler, marşlar, müzikler, siyasal liderler ve siyasal alana dair olup biten ne varsa bireyin bulunduğu çevrede, birey tüm bunlardan etkilenir ve onun siyasal kültürüne zemin hazırlar (Demir & Acar, 2005: 367).

Bu tanımdan yola çıkıldığında, Ardahan seçmeninin siyasal tavrının, bilgi ve deneyiminin, anlayış ve gelişiminin ülkenin dört bir tarafındaki seçmenin siyasal anlayış ve gelişiminden farklı olmadığını ve gelecek 4 yıllık ortak hedefe aynı pencereden baktığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte parti adı ne olursa olsun neredeyse yarı yarıya merkez sağ ve merkez sol tercihlili siyasal eğiliminin devam ettiği açıktır. Bu sonuçtan yola çıkılarak Ardahan'da bir siyasal kültürün varlığına ve devamlılığına inanılmaktadır.

6. 2015 YILINDA TÜRKİYE'DE YAPILAN GENEL SEÇİMLER

2.7.11. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim

Sonuçları:

Tablo 21

07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	07.06.2015 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	68.917
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	57.809
KATILIM ORANI (%)	%83,88
GEÇERLİ OY SAYISI	56.284

GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OYLARDAKİ PAYI	1,299
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	57.583
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.7.11.1. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

Tablo 22

07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları

	07.06.2015 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	56.608.817
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	47.507.467
KATILIM ORANI (%)	%83,92
GEÇERLİ OY SAYISI	46.163.243
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	123.168
GEÇERSİZ OY SAYISI	1.344.224
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

2.7.11.2. 07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 23

07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	18.867.411
	Oy Oranı	%40,87
	Kazandığı MV Sayısı	258
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	11.518.139
	Oy Oranı	%24,95
	Kazandığı MV Sayısı	132

Vatan Partisi	Alınan Oy Sayısı	161.674
	Oy Oranı	%0,35
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	7.520.006
	Oy Oranı	%16,29
	Kazandığı MV Sayısı	80
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	96.475
	Oy Oranı	%0,21
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	26.500
	Oy Oranı	%0,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	85.810
	Oy Oranı	%0,19
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	75.784
	Oy Oranı	%0,16
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yurt Partisi	Alınan Oy Sayısı	9.289
	Oy Oranı	%0,02
	Kazandığı MV Sayısı	-
Komünist Partisi (KP)	Alınan Oy Sayısı	13.780
	Oy Oranı	%0,03
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	949.178
	Oy Oranı	%2,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	17.473
	Oy Oranı	%0,04
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Adalet Partisi	Alınan Oy Sayısı	5.711

	Oy Oranı	%0,01
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Özgürlükler Partisi	Alınan Oy Sayısı	58.716
	Oy Oranı	%0,13
	Kazandığı MV Sayısı	-
Merkez Parti	Alınan Oy Sayısı	20.945
	Oy Oranı	%0,05
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	28.852
	Oy Oranı	%0,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Anadolu Partisi (AP)	Alınan Oy Sayısı	27.688
	Oy Oranı	%0,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Toplumsal Uzlaşma Reform ve Kalkınma Partisi	Alınan Oy Sayısı	72.701
	Oy Oranı	%0,16
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkın Kurtuluş Partisi	Alınan Oy Sayısı	60.396
	Oy Oranı	%0,13
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkların Demokratik Partisi (HDP)	Alınan Oy Sayısı	6.058.489
	Oy Oranı	%13,12
	Kazandığı MV Sayısı	80
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	488.226
	Oy Oranı	%1,06
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.7.11.3.07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 24

07.06.2015 Yılı 25.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	15.407
	Oy Oranı	%27,37
	Kazandığı MV Sayısı	1
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	12.718
	Oy Oranı	%22,59
	Kazandığı MV Sayısı	-
Vatan Partisi	Alınan Oy Sayısı	158
	Oy Oranı	%0,28
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	4.513
	Oy Oranı	%8,01
	Kazandığı MV Sayısı	-
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	646
	Oy Oranı	%1,15
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	31
	Oy Oranı	%0,05
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	239
	Oy Oranı	%0,42
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	79
	Oy Oranı	%0,14
	Kazandığı MV Sayısı	-
Yurt Partisi	Alınan Oy Sayısı	40
	Oy Oranı	%0,07
	Kazandığı MV Sayısı	-

Komünist Partisi (KP)	Alınan Oy Sayısı	23
	Oy Oranı	%0,04
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	581
	Oy Oranı	%1,03
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	31
	Oy Oranı	%0,05
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Adalet Partisi	Alınan Oy Sayısı	69
	Oy Oranı	%0,12
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Özgürlükler Partisi	Alınan Oy Sayısı	149
	Oy Oranı	%0,26
	Kazandığı MV Sayısı	-
Merkez Parti	Alınan Oy Sayısı	61
	Oy Oranı	%0,10
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	329
	Oy Oranı	%0,58
	Kazandığı MV Sayısı	-
Anadolu Partisi (AP)	Alınan Oy Sayısı	36
	Oy Oranı	%0,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Toplumsal Uzlaşma Reform ve Kalkınma Partisi	Alınan Oy Sayısı	261
	Oy Oranı	%0,46
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkın Kurtuluş Partisi	Alınan Oy Sayısı	172
	Oy Oranı	%0,30
	Kazandığı MV Sayısı	-
	Alınan Oy Sayısı	17.360

Halkların Demokratik Partisi (HDP)	Oy Oranı	%30,84
	Kazandığı MV Sayısı	1
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	4.680
	Oy Oranı	%8,31
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.7.11.4. 2011 ve 07.06.2015 yılı Genel Seçim Sonuçları karşılaştırıldığında;

2011 Yılı Genel Seçim Sonuçları:

1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	21.399.082 oy	327 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	11.155.972 oy	135 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.585.513 oy	53 milletvekili
4. Bağımsızlar	2.819.917 oy	35 milletvekili

07.06.2015 Yılı 25. Dönem Genel Seçim Sonuçları:

1. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	18.867.411 oy	258 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	11.518.139 oy	132 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	7.520.006 oy	80 milletvekili
4. Halkların Demokratik Partisi (HDP)	6.058.489 oy	80 milletvekili

Adalet ve Kalkınma Partisi, bir önceki seçime oranla bir takım kayıpları olmasına rağmen lider parti olmayı sürdürür ancak hükümetin kurulup kurulamayacağı tartışmalıdır. CHP istikrarını sürdürürken MHP'nin oylarında yaklaşık 2.000.000 oy artışı olur. HDP seçim çevrelerinden toplamda 6.058.489 oy alarak siyasi gündeme hızlı bir giriş yapar. Bu durum Ardahan seçmeni içinde geçerliliğini korur. Ardahan'da 17.360 oy alarak 1 milletvekili çıkaran HDP'yi 15.407 oy alarak bir milletvekili çıkaran AKP ikinci sırada takip eder. Ardahan seçmeninin ciddi bir siyasal evrilme içinde olduğu gözlenmektedir.

Katılma, kamusal bir düzen içinde yaşayan, düzene hukuksal olarak bağlı bireylerin düzenin temsilcisi olan merkezi veya yöresel birimlerde görev yapanların kararlarını etkilemek için bireysel ya da uyarılmış, yasal ya da yasal olmayan bir takım davranışlar ile etkileme çabasıdır (Özbudun, 1975: 4). Bu bağlamda siyasal katılma siyasal otoritenin

kararlarına yön verebilme davranışından ibarettir. Turan'a (1996: 200) göre ise bireyin siyasal elitleri etkilemek için siyasal katılmada bulunması onu siyasal erk ile etkileşime sürükleyen bir hareketten oluşur 2011 Genel Seçiminde Ardahan'da Kayıtlı Seçmen Sayısı 69.160, 2015 Genel Seçiminde ise 68.917'dir. 2011 Genel Seçiminde sandığa giden seçmen sayısı 58.249 iken 2015'te sandığa giden seçmen sayısı 57,809'dur. 4 yıl gibi bir sürede seçime katılan kişi sayısında çok büyük bir değişiklik olmamasına rağmen siyasi eğilimde gözle görülür bir değişim olduğu ortadadır. Söz konusu değişimde 2009 yılından beri süre gelen açılım sürecinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

2.7.12. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 25

01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Çevresine Göre Ardahan Genel Seçim Sonuçları

	01.11.2015 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	68.865
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	55.820
KATILIM ORANI (%)	%81,06
GEÇERLİ OY SAYISI	54.596
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OYLARDAKİ PAYI	1.507
TOPLAM GEÇERLİ OY SAYISI	56.103
MİLLETVEKİLİ SAYISI	2

Kaynak: YSK, 2019

2.7.12.1. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Genel Seçim Sonuçları:

Tablo 26

01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Türkiye Geneli Seçim Çevresine Göre Türkiye Geneli Seçim Sonuçları

	01.11.2015 YILI
KAYITLI SEÇMEN SAYISI	56.949.009
OY KULLANAN SEÇMEN SAYISI	48.537.695
KATILIM ORANI (%)	85,23
GEÇERLİ OY SAYISI	47.840.231
GÜMRÜK KAPILARI GEÇERLİ OY SAYISI	137.272
GEÇERSİZ OY SAYISI	697.468
MİLLETVEKİLİ SAYISI	550

Kaynak: YSK, 2019

2.7.12.2. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 27

01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Türkiye Geneli Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	23.681.926
	Oy Oranı	49,50
	Kazandığı MV Sayısı	317
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	12.111.812
	Oy Oranı	25,32
	Kazandığı MV Sayısı	134
Vatan Partisi	Alınan Oy Sayısı	118.803
	Oy Oranı	0,25
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi	Alınan Oy Sayısı	5.694.136
	Oy Oranı	11,90

(MHP)	Kazandığı MV Sayısı	40
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	49.297
	Oy Oranı	0,10
	Kazandığı MV Sayısı	-
Liberal Demokrat Parti (LDP)	Alınan Oy Sayısı	26.816
	Oy Oranı	0,06
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	31.805
	Oy Oranı	0,07
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	69.319
	Oy Oranı	0,14
	Kazandığı MV Sayısı	-
Komünist Partisi (KP)	Alınan Oy Sayısı	52.527
	Oy Oranı	0,11
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	325.978
	Oy Oranı	0,68
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	19.714
	Oy Oranı	0,04
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Özgürlükler Partisi	Alınan Oy Sayısı	108.583
	Oy Oranı	0,23
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	14.131
	Oy Oranı	0,03
	Kazandığı MV Sayısı	-
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	253.204
	Oy Oranı	0,53
	Kazandığı MV Sayısı	-

Halkın Kurtuluş Partisi	Alınan Oy Sayısı	83.057
	Oy Oranı	0,17
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkların Demokratik Partisi (HDP)	Alınan Oy Sayısı	5.148.085
	Oy Oranı	10,76
	Kazandığı MV Sayısı	59
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	51.038
	Oy Oranı	0,11
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019

2.7.12.3. 01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları:

Tablo 28

01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Sonuçlarına göre Ardahan'da Siyasi Partilerin Aldığı Oy Oranları

Adalet ve Kalkınma Partisi (AK PARTİ)	Alınan Oy Sayısı	20.763
	Oy Oranı	36,11
	Kazandığı MV Sayısı	1
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	Alınan Oy Sayısı	16.097
	Oy Oranı	28,69
	Kazandığı MV Sayısı	1
Vatan Partisi	Alınan Oy Sayısı	165
	Oy Oranı	0,29
	Kazandığı MV Sayısı	-
Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	Alınan Oy Sayısı	4.965
	Oy Oranı	8,84
	Kazandığı MV Sayısı	-
Bağımsız Türkiye Partisi (BTP)	Alınan Oy Sayısı	64
	Oy Oranı	0,11
	Kazandığı MV Sayısı	-
	Alınan Oy Sayısı	2

Liberal Demokrat Parti (LDP)	Oy Oranı	0,003
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokratik Sol Parti (DSP)	Alınan Oy Sayısı	132
	Oy Oranı	0,23
	Kazandığı MV Sayısı	-
Demokrat Parti (DP)	Alınan Oy Sayısı	97
	Oy Oranı	0,17
	Kazandığı MV Sayısı	-
Komünist Partisi (KP)	Alınan Oy Sayısı	124
	Oy Oranı	0,22
	Kazandığı MV Sayısı	-
Saadet Partisi (SADET PARTİSİ)	Alınan Oy Sayısı	155
	Oy Oranı	0,27
	Kazandığı MV Sayısı	-
Millet Partisi	Alınan Oy Sayısı	40
	Oy Oranı	0,07
	Kazandığı MV Sayısı	-
Büyük Birlik Partisi (BBP)	Alınan Oy Sayısı	69
	Oy Oranı	0,12
	Kazandığı MV Sayısı	-
Hak ve Özgürlükler Partisi	Alınan Oy Sayısı	335
	Oy Oranı	0,59
	Kazandığı MV Sayısı	-
Doğru Yol Partisi (DYP)	Alınan Oy Sayısı	106
	Oy Oranı	0,18
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkın Kurtuluş Partisi	Alınan Oy Sayısı	299
	Oy Oranı	0,53
	Kazandığı MV Sayısı	-
Halkların Demokratik Partisi	Alınan Oy Sayısı	12.387
	Oy Oranı	22,07

(HDP)	Kazandığı MV Sayısı	1
BAĞIMSIZLAR	Alınan Oy Sayısı	-
	Oy Oranı	-
	Kazandığı MV Sayısı	-

Kaynak: YSK, 2019z

2.7.12.4. 07.06.2015 ve 01.11.2015 yılı Genel Seçim Sonuçlarının Karşılaştırılması

07.06.2015 Yılı 25.Dönem Genel Seçim Sonuçları:

1.Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	18.867.411 oy	258 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	11.518.139 oy	132 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	7.520.006 oy	80 milletvekili
4. Halkların Demokratik Partisi (HDP)	6.058.489 oy	80 milletvekili

01.11.2015 Yılı 26.Dönem Seçim Genel Seçim Sonuçları:

1.Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	23.681.926 oy	317 milletvekili
2. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	12.111.812 oy	134 milletvekili
3. Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	5.694.136 oy	40 milletvekili
4. Halkların Demokratik Partisi (HDP)	5.148.085 oy	59 milletvekili

07.06.2015 tarihli genel seçimde Milliyetçi Hareket Partisine ve Halkların Demokratik Partisine verilen oyların %40-50 oranında Adalet ve Kalkınma Partisine kaydığı görülmüştür. Bu sayede her iki parti oy ve milletvekili kaybederken Adalet ve Kalkınma Partisi hükumeti kurabilecek kadar milletvekili çıkarmanın ve ülke genelinde ciddi bir farkla lider parti olmanın sevincini yaşamıştır. CHP istikrarını sürdürürken 2 milletvekili artmış, MHP'nin oylarında yaklaşık 1.824.003 oy azalmıştır. Yine aynı şekilde HDP'nin oylarında da 910.404 oy azalış olmuştur. Bu durum Ardahan seçmeni içinde geçerliliğini korumuştur. Ardahan'da 20.763 oy alarak 1 milletvekili çıkaran AKP'yi, 16.097 oy alarak 1 milletvekili çıkaran CHP ikinci sırada takip etmiştir. Ardahan seçmeni yaklaşık beş ay sonra yenilenen seçimde Türkiye geneline Cumhuriyet Halk Partisi lehine bir tercih sergilemiştir. 07.06.2015 Genel Seçiminde sandığa giden seçmen sayısı 57,809 iken 01.11.20015 tarihinde sandığa giden seçmen sayısı 55.820'ye düşmüştür. Bu düşüşün nedeninin ne olduğu bilinmese de oy kullanan seçmenin siyasal eğiliminde gözle

görülür bir değişmenin olduğu ortadadır. Cumhuriyet Halk Partisinin oyu 12.718'den 16.097'ye yükselirken, Adalet ve Kalkınma Partisinin oyu 15.407'den 20.763'e yükselmiştir.

SONUÇ

Türkiye’de 1993-2017 yılları arasında yapılan genel seçimlerde I. Dünya savaşından sonra çok partili hayata geçiş aşamasının hız kazandığı ülkemizde 1950’lerden 2015 yılına gelindiğinde siyasi parti bağlılığının körü körüne değil, gerek toplumun gerekse devletin kalkınmasında ortak hedefe hizmet edebilecek araç olarak belirlenmeye başlandığı seçim sonuçlarından yola çıkılarak söylenebilir.

Ülke geneli ile Ardahan İli seçim sonuçları erken seçimler de göz önüne alınarak karşılaştırıldığında; ekonomik krizlerin, siyasi partilerin kalkınma planlarının, dünyada ve çevre ülkelerde yaşanan önemli siyasi-ekonomik olayların üç dört yılda bir yapılan seçimlerin atmosferini, etkilediğini ve seçmen kitlesindeki siyasal eğilimin yönünü değiştirebildiğinden bahsedilebilir. Ardahan seçmeninin siyasal eğiliminin parti adları değişmekle birlikte sağ/sol parti dağılımına bakıldığında çok fazla bir değişiklik göstermediğini söylemek mümkündür. Bu durum bize Ardahan’da, 1995 seçiminden beri bir siyasal kültürün ve hâkim bir siyasi görüşün varlığını işaret etmektedir.

Yapılan genel seçimlere katılım oranlarına baktığımızda, demokrasinin göstergelerinden olan hatta demokrasiye özdeş bir kavram olarak değerlendirilen katılmanın büyük oranda gerçekleştiği görülmüştür. Kamu işlerine katılanlar yurttaş olarak görülmektedir. Birkaç yılda bir yenilenen seçimlerde yaşam alanlarının birlikte şekillendirilmesi vatandaşların her zaman yönetim ve siyasal etkinliklerinin içinde yer alacağı yöntemler geliştirmesi gerekmektedir. Demokrasinin istediği birey tipinin başka türlü oluşması mümkün değildir. Ardahan seçmeni ele aldığımız aralıktaki hemen hemen tüm seçimlere yüksek oranda katılım sağlayarak siyasi tercihini ortaya koymuştur. Serhat bir il olmak, ülke bekası için birlikte hareket etmeyi gerektirir ki Ardahan’ın Gürcistan sınırında serhat bir il olmanın bilinciyle seçimlere katıldığı, ülke yönetimine katılmayı ve katkı sağlamayı sürdürdüğü, demokrasinin devamlılığını sağlamaya çalıştığı seçimlere katılım oranına bakılarak söylenebilir. Seçim sonuçlarının istikrarından ve özellikle krizler sonrasındaki seçim sonuçlarının ülke geneli ile paralellik gösterdiğinden yola çıkılarak, yurttaş olma bilinci ve milli birlik ve beraberliği sağlama duygusuyla hareket ettiği, bireysel çıkarların önüne toplumsal çıkarların koyulduğu ve kamusal çıkarların öncelikli hale getirildiği, toplumsal dayanışma bilincini sağladığı söylenebilir.

Ardahan seçmeninin toplumsal dayanışma ve bilinci sağlamakla bireysel çıkar ve hakları da garanti altına alınacağına bilinciyle hareket ettiği ve bireysel erdemini ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bireysel hakların, toplumsal endişelerin gözetilmesiyle korunacağı bilincinin edinildiği söylenebilir.

Ardahan'ın 1993 yılında il olmasından sonra kendi milletvekilini seçme şansını ilk kez 1995 seçimlerinde elde etmiştir. Fakat bu seçim dönemi Ardahan ili seçmenleri için ilk siyasal katılım değildir çünkü Ardahan il olmadan önce de oy kullanılmaktaydı ve bu sayede cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren süregelen bir seçmen kültüründen söz etmek mümkündür. Bu seçmen kültürünü kanıtlar nitelikte olan temel unsur seçime katılım oranlarıdır. Ardahan seçmeninin en düşük katılım oranının %72,4 olması bu ilde bir siyasal katılım kültürünün varlığını kanıtlar niteliktedir. Öte yandan Biyo-fiziksel faktörler olarak adlandırılan cinsiyet ve yaş unsuru da siyasal katılım için önemli bir faktördür. Bu çalışmanın kısıtlarından dolayı cinsiyet unsuru incelenememiştir. 1995 seçimleri ile 2015 seçimleri arasında geçen yirmi yıllık süre farklı kuşaktan seçmenlerin siyasal katılım sağladığını göstermektedir. Siyasal katılımda bulunan farklı kuşakların birbirinden farklı kişilik özellikleri, tutumları, davranışları ve alışkanlıklarının olduğu göz önünde bulundurulursa Ardahan ilinde mobilize bir katılım türünün var olduğuna kanıt oluşturacak verilerden bahsedilebilir. Uyarılmış bir katılım türü olan mobilize katılım, siyasal katılım sağlayacak olan bireyi bir başka kişi, kurum veya grubun katılma davranışına yönlendirmesidir. Buradan hareketle 1995 seçimlerinden 2015 seçimlerine kadar tüm seçimler incelendiğinde Türkiye geneli seçim sonuçları ne olursa olsun Ardahan özelinde seçim sonucunda çok az değişim olan iki partinin oy oranları dikkat çekmektedir. Bu iki partiden ilki, CHP'dir. İlk iki genel seçimde %10 civarı oy alan CHP (bu iki seçime DSP'nin güçlü katılımı CHP'nin oylarını azalttığı düşünülmektedir) diğer tüm seçimlerde Türkiye genelinde partinin oy oranı ne olursa olsun Ardahan özelinde birbirine yakın oy oranı elde etmektedir. Bu partinin gösterdiği milletvekili adaylarının değişmesi dahi oy oranlarında ciddi bir fark ortaya koymamıştır. Aynı özelliği taşıyan bir diğer siyasi partinin ise MHP olduğu söylenebilir. Tüm seçim dönemlerinde Türkiye geneli seçim sonuçları ne olursa olsun Ardahan özelinde MHP %9,94 ile 6,1 arasında oy almıştır. CHP ile benzer şekilde milletvekili adaylarının değişmesi partinin aldığı oy oranına büyük oranda bir etkide bulunmamıştır. Bu durum her ne kadar kuşak farkına bağlı değişiklikler olması beklense de, mobilize bir katılımın varlığını işaret etmektedir.

Bu çalışma neticesinde ulaşılan bilgiler gelecek çalışmalarda nicel bir veri seti oluşturularak sonuçların analizi ve yorumlanmasının gerekli olduğunu göstermiştir. Ardahan'ın sürekli g veren bir il olması nedeniyle tüm seçimlere Ardahan'da katılan seçmen bilgilerine, İl Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü, İl Seçim Kurulu ve TUIK kayıtlarında ulaşılamaması nedeniyle elde edilemeyen seçmenlerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, sosyal statüsü gibi demografik değişkenlerin siyasal katılım üzerindeki etkisi gelecek çalışmalarda ele alınabilir. Bunun yanı sıra seçmenlerin beklentileri, alışkanlıkları, kişilik özellikleri gibi değişkenlerin de Ardahan'da siyasal katılımı ne derece etki ettiği incelenebilir. Bu çalışmada incelenemeyen ve merak konusu olan bir diğer çalışma alanı da Türkiye'nin en etin coğrafyalarından biri olan Ardahan'da coğrafyanın ve iklimin siyasal katılımı etkileyip etkilemediğidir.

KAYNAKÇA

- Akay, Esra, (2006). Siyasal Toplumsallaşma, Siyasal Kültür ve Siyasal Katılım Arasındaki İlişkinin Kavramsal Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akbal, İsmail, (1998). Siyasal Katılımın Bir Boyutu Olarak Siyasal Etkenlik Duygusu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akfırat, Osman Nejat, (2010). Türkiye ve Almanya'da Yaşayan Üniversiteli Türk Gençlerinin Siyasal ve Toplumsal Katılım Türlerini ve Düzeylerini Belirleyen Etkenlerin Saptanması ve Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, Tolga, (2009). Türkiye’de Ekonomik Krizler – 1994,1998-1999 ve 2001 Krizleri, <https://sinestezi.wordpress.com/2009/04/04/turkiye-de-ekonomik-krizler-1994-1998-1999-ve-2001-krizleri/> (17 Eylül 2018).
- Alkan, Türker, (1981). Kadın-Erkek Eşitsizliği Sorunu. Ankara: SBF Yayınları.
- Altan, Cemal, (1998). 1973 Sonrasında Türkiye' de Yapılan Genel Seçimlerin Değişik Seçim Sistemleriyle Değerlendirilmesi: İktidar Senaryoculuğu, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Malatya.
- Altındal, Yonca, (2007). Kadının Siyasal Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açısından Değerlendirmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Arslan, Fatma Jale, (2012). Siyasal Katılım Sürecinde Kadınlar: İsveç ve Türkiye Örneği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Aslan, Mehmet ve Kaya, Gazanfer, (1995). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları, Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5 (1), 213-224.
- Ayata, Ayşe Güneş, (1993). Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı, H.Ş. Tekeli içinde, 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Baykal, Deniz, (1970). Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Çadır, Mustafa, (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği), Ankara : TC Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi.
- Çağlayan, Handan, (1994). Kadın İşçilerin Sendikal ve Demokratik Katılımı, Türkiye Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları No: 1683.
- Çakmak, Didem, (2011). Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımı ve Siyasal Katılma İlişkin Tutumları: Mehmet Akif Ersoy üniversitesi Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur.
- Çal, Harun, (2006). Bireylerde Ergenlik döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi-Isparta Örnek Olay Araştırması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çam, Esat, (1977). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları.
- Çam, Esat, (2005). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul: Der Yayınları.
- Çukurçayır, Mehmet Akif, (2006). Siyasal Kalkınma ve Yerel Demokrasi, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Daver, Bülent, (1997). Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa, (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ankara: Adres Yayınları.
- Dinç, Mehmet, (2002). Bugünün Türkiye'sinde Kadınların Siyasal Katılımı ve Katılımı Arttırmaya Yönelik Çözüm Önerileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.
- Erdoğan, Emre, (2003). Türk Gençliği ve Siyasal Katılım 1999-2003, İstanbul: Toplumsal Katılım ve Gelişim Vakfı.
- Eroğul, Cem, (1999). Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, Ankara: İmge Kitabevi.

- Gücük, Duygu, (2006). Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler: Ankara Mamak/Çankaya Örneği Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güldiken, Nevzat, (1996). Toplum Bilim Boyutuyla Siyasal Katılım: Siyasal Katılım, Siyasal Güven, Siyasal Tıkanıklık, Oy Verme Davranışı. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.
- Güldü, Özgür ve Ersoy-Kart Müge (2009). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Siyasal Tutumlar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 64 (3). 97-116.
- Heywood, Andrew, (2006). Politics, Ankara: Liberte Yayınları.
- Hurma, Hüseyin, (2003). Türkiye'de Kentleşme ve Göç Olgusunun Siyasal Katılıma Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kabasakal, Sinem, (2007). Türkiye'de Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Celal Bayar Üniversitesinde Örnek Bir Uygulama, Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Kahraman, Burak, (2002). Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler (Isparta Uygulaması), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kalaycıoğlu, Ersin, (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma: Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi yayımları.
- Kalaycıoğlu, Ersin (1999). Türkiye'de Siyasal Kültür ve Demokrasi, Türkiye'de Demokratik Siyasal Kültür, Ergun Özbudun, Ersin Kalaycıoğlu ve Levent Köker, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Kandiyoti, Deniz, (1979). Türk Toplumunda Kadın, Ankara: Türk Siyasal Bilimler Derneği Yayınları.
- Karaoğlu, Mehmet, (2009). Siyasal Katılım ve Demokrasi Teorileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kıral, Gözde, (2009). Türkiye'de Yaşayan Kadınların Görelî Yoksunluk ve Adil Dünya İnancı İle Siyasal Katılım Düzeyleri Arasındaki İlişki, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kışlalı, Ahmet Taner, (2010). Siyasal Sistemler, Siyasal Çatışma ve Uzlaşma, Ankara: İmge Kitapevi.
- Kızılloluk, Hakkı, (1994). Temsil Açısından 1960 Sonrası Türk Siyasal Yaşamının Sosyolojik Çözümlemesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçükıılmaz, Mücahit, (2011). Türkiye'de Siyasal Katılım: Tek Partiden Ak Parti'ye Siyasal İslam ve Demokrasi Tartışmaları, İstanbul: Yarın Yayınlar.
- Ozankaya, Özer, (1971). Köyde Toplumsal Yapı ve Siyasal Kültür, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 4, Sayı 1.
- Öktem, Umut, (2004). Gazete ve Televizyonun Bireylerin Siyasal Katılımına Etkisi: Burdur Örnek Olay Araştırması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Örs, Birsen, (1997). Siyasal Gelişme Modernleşme Kuramları, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Masa Üstü Yayıncılık.
- Öz, Esat, (1992). Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Özbudun, Ergun, (1975). Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, Ankara: AÜHF.
- Öztekin, Ali, (2010). Siyaset Bilimine Giriş, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Tatar, Taner, (1997). Siyaset Sosyolojisi, İstanbul: Turan Yayıncılık.
- TBMM, (2010). TBMM Albümü 1920-2010, 2, Ankara: Gökçe Ofset Matbaacılık Limited Şirketi, 3.
- Tekin, Nazlı, (2008). Ev Kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları: Isparta Örnek Olay Araştırması, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Tezcan, Mahmut, (1995). Toplumsal Değişme, Ankara: Feryat Matbaası.
- Topbaş, Hasan, (2003). Seçmenlerin Motive Edilmesinde Siyasi Afişlerin Yeri: 1999 Genel ve Yerel Seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi' nin Kullandıkları Siyasal Afişler Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Ankara.
- Toruk, İbrahim, (2005). Türkiye'de 1990-2000 yılları arasında sosyo-ekonomik ortamın ve kültürel hayatın reklamlar üzerinden temsili, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Turan, İlter, (1996). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış, İstanbul: Der Yayınları.
- Uluç, Vahap, (2007). Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Toplumsal ve Siyasal Yapısı; Mardin Örneğinde Siyasal Katılım, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, Birkfin. (1984). Siyasal Katılma ve Katılma Davranışına Ailenin Etkisi: İki Çimento Fabrikası Örneğinde Bir Deneme, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Uzun, Turgay, (2010). Siyasal Rejimler ve Yerel Katılım Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme, Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (20), 295-330.
- Verba, Sidney, (1965). Comparative Political Culture, Princeton:1965.
- Verba, Sidney ve Nie, Norman, (1978). Participation and Political Equality, A.Seven Nation Comparison, Cambridge University Press.
- Verba, Sidney ve Nie, Norman, (1972). Participation in America: Political Democracy and Social Equality, New York.
- Yuva, Gözde, (2005). Kadınların Toplumsal ve Siyasal Katılımlarının Bir Göstergesi Olarak Antalya'da Kadın Dernekleri ve Üye Yapılarının Sosyo-Ekonomik Analizi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- "1999-2002-2004-2007-2009-2011-2014, Seçimleri ve Önemli Olaylar, (2013), <http://buyukuur.blogspot.com/2013/11/1999-2002-2004-2007-2009-2011-secimleri.html>, (28.06.2019).
- <http://www.ysk.gov.tr/tr/secim-arsivi/2612> Erişim Tarihi: 05.12.2019.
- <https://politikakademi.org/2011/09/12-eylul-1980den-gunumuze-turkiye/> Erişim Tarihi: 11.12.2019.

EK 1. Ardahan Milletvekilleri

İsmet ATALAY (1995 Yılı Milletvekili)

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Ardahan Milletvekili. 1937 yılında Ardahan'ın Göle İlçesinde dünyaya geldi. Anne adı Hacer, baba adı Sabri. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunu serbest avukat. XVI'nci Dönem Kars, XX'nci Dönem Ardahan, XXII'nci Dönem İstanbul Milletvekilliği yaptı. Evli ve iki çocuk babasıdır (TBMM Albümü 1920-2010, 2010: 1315).

Faruk DEMİR (1999 Yılı Milletvekili)

Demokratik Sol Parti Ardahan Milletvekili. 1963 yılında Ardahan'da dünyaya geldi. Anne adı Şöhret, baba adı Bayram. İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı mezunu. TRT Ankara Radyosu Türk Halk Müziği Ses Sanatçısı. TRT Televizyonu program danışmanı ve sunucusu. XXI'nci dönem Ardahan Milletvekili- TBMM Dilekçe Komisyonu Başkanı. Evli ve 1 çocuk babası. (TBMM Albümü 1920-2010, 2010: 1390-1391).

Saffet KAYA (1999 -2007 Yılı Milletvekili)

1962 yılında Ardahan’da Dünyaya geldi. Anne adı Hünkâr, baba adı Şemsi. Kazakistan Almaata Milli Ekonomi Enstitüsü İktisat Bölümü mezunu. Sanayici, Kars Ardahan İğdır İş Adamları Derneği Başkanlığı görevlerinde bulundu. Bahçelievler Hizmet Vakfı İle Hayat Sağlık ve Sosyal Hizmetler Vakfı’nın onursal başkanı. XX-XXI’nci Dönem Ardahan Milletvekilliği, XXI’nci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanında İdare Amiri olarak görev yaptı. Orta düzeyde İngilizce ve Rusça bilen Saffet KAYA evli ve üç çocuk babasıdır. (TBMM Albümü 1920-2010, 2010: 1390-1391).

Ensar ÖĞÜT (2002-2007-2011 Yılı Milletvekili)

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Ardahan Milletvekili. 1946 yılında Ardahan’ın Çıldır İlçesinde dünyaya geldi. Anne adı Güllizar, baba adı Abdullah. İş adamı ve ekonomist. Kazakistan El Farabi Devlet Üniversitesi Uluslararası Ekonomi Bölümünü bitirdi. Serbest iş adamı olarak çalıştı. İşsizliği Önleme Derneği Başkanlığı görevinde bulundu. Kars-Ardahan-İğdır Vakfı Kurucu Üyesi, Eğitim ve Sağlık Vakfı Kurucusu oldu. 22 ve 23. Dönemde Ardahan Milletvekili seçildi. İngilizce ve Arapça bilen ÖĞÜT evli ve 2 çocuk babası. (TBMM Albümü 1920-2010, 2010: 1467).

Kenan ALTUN (2002 Yılı Milletvekili)

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Ardahan Milletvekili. 1956 yılında Ardahan'da Dünyaya geldi. Anne adı Züleyha, baba adı Şemsi. Lise mezunu XXII'nci Dönem Ardahan Milletvekili. Evli ve üç çocuk babasıdır. (TBMM Albümü 1920-2010, 2010: 1467).

Orhan ATALAY (2011 ve 2015 Yılı Milletvekili)

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Ardahan Milletvekili. 1 Aralık 1965'te Ardahan'ın Göle İlçesinde dünyaya geldi. Babasının adı Bedirhan, annesinin adı Serfinaz'dır. İlahiyatçı, Öğretim Üyesi Prof. Dr Orhan Atalay; Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. Yüksek lisans ile doktorasını aynı üniversitede Temel İslami Bilimler alanında tamamladı. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2007 yılında profesör oldu. Yayımlanmış biri çeviri olmak üzere 4 kitabı bulunmaktadır. 24. Dönemde İslam İş Birliği Teşkilatı Parlamento Birliği (İSİPAB) Türk Grubu Başkanı oldu. Çok iyi düzeyde Arapça, Farsça ve İngilizce bilen Atalay, evli ve 1 çocuk babasıdır.

Taşkın AKTAŞ (07.06.2015 Yılı Milletvekili)

Halkların Demokratik Partisi (HDP) Ardahan Milletvekili. Ardahan doğumlu Taşkın Aktaş İlk ve Orta öğrenimini Ardahan'da tamamladı. Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Mezunudur. 1992-2002 yılları arasında Ardahan ve Batman İl Sağlık Müdürlüğü görevinde bulundu. Evli ve 3 çocuk babasıdır.

Öztürk YILMAZ (07.06.2015 Yılı Milletvekili)

Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Ardahan Milletvekili. 1970 yılında Ardahan'da dünyaya geldi. Ardahan Lisesi ve ODTÜ Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olduktan sonra 1996'da girdiği Dışişleri Bakanlığı'nda sırasıyla Balkanlar, AGİT, Ortadoğu, Orta Asya ve Kafkasya (Daire Başkanı) Daireleri ile Başbakanlık Dışişleri Başkanlığında (Daire Başkanı olarak) görev yaptı. Yurtdışında ise Bişkek Büyükelçiliği Brezilya Büyükelçiliği ve Avrupa Birliği Daimi Temsilciliğinde (Müsteşar olarak) görevler yapmıştır. 2013 yılında Musul Başkonsolosu, 2015 yılında Tacikistan Büyükelçisi

olmuştur. 1 Kasım 2015 Genel Seçimleri ile 24 Haziran 2018 Genel Seçimlerinde Ardahan Milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. 16-17 Ocak 2016 tarihinde yapılan Kurultayda PM üyeliğine seçilmiştir. 3 yıla yakın Dışişlerinden sorumlu Genel Başkan Yardımcısı olarak görev yapmıştır. 20 Kasım 2018 tarihinden itibaren Ardahan Bağımsız Milletvekili olarak görevine devam etmektedir. AB'nin (VUB-Brüksel) Master yapmıştır. Evli ve 3 kız babası olup çok iyi seviyede İngilizce, Rusça ve Portekizce bilmektedir.

Ek.2. Orijinallik Raporu

